

HANDBOEK BUITENPROMOVEREN

Hét oriëntatiepunt
voor promoveren
naast of na een carrière

Dr. Floor Basten
Dr. Kerstin van Tiggelen, MBA

INHOUD

Voorwoord Femke Geijsel	19
Voorwoord Thijs Homan	23
Voorwoord van de auteurs	26
1 INLEIDING	29
1.1 Buitenpromovendi: een grote en diverse groep	30
1.1.1 <i>Geen stereotype buitenpromovendus</i>	30
1.1.2 <i>Promotie en buitenpromotie</i>	31
1.1.3 <i>Begripsbepaling</i>	31
1.2 Voor wie en hoe is dit handboek geschreven?	34
1.2.1 <i>De kandidaat-buitenpromovendus</i>	34
1.2.2 <i>De buitenpromovendus</i>	34
1.2.3 <i>Andere promovendi</i>	34
1.2.4 <i>(Co)promotoren en begeleiders</i>	34
1.2.5 <i>Universiteiten die beleid willen maken voor buitenpromovendi</i>	35
1.2.6 <i>Verantwoording</i>	35
1.3 De tijdlijn	37
AANTEKENINGEN	40
VERHALEN	41
Buitenpromovendus Peter Klosse, eigenaar Hotel Gastronomie De Echoput, Universiteit Maastricht	42
Promotor Yvonne Benschop, Radboud Universiteit Nijmegen	44
Buitenpromovendus Kees van Dusseldorp, predikant Gereformeerde Kerk (vrijgemaakt), Theologische Universiteit Kampen	46
AANTEKENINGEN	48
2 WEGEN NAAR DE WETENSCHAP	49
2.1 Wat is promoveren?	50
2.1.1 <i>Gemakdiensten</i>	51
2.1.2 <i>Zelfstandigheid</i>	52
2.1.3 <i>Communiceren in het wetenschappelijk discours</i>	52
2.1.4 <i>Originaliteit</i>	53
2.1.5 <i>Significante bijdrage aan de wetenschap</i>	53
2.1.6 <i>Positie innemen, maar ook conformeren</i>	55
2.1.7 <i>De cultuur rond promoveren</i>	56
2.1.8 <i>Promotiereglementen</i>	57
2.2 Verwarrende verschillen	58
2.2.1 <i>Doctoraal, doctoraat en doctoral</i>	58
2.2.2 <i>Bachelorthesis, masterthesis, doctoraatsthesis</i>	58
2.2.3 <i>Promovendus en promotus</i>	59
2.3 Dr. worden via de Nederlandse doctorsgraad	60
2.3.1 <i>Vooropleiding</i>	60
2.3.2 <i>Aanvullende eisen</i>	61
2.3.3 <i>Inhoudelijke aansluiting</i>	61
2.3.4 <i>Persoonlijke kwaliteiten</i>	61
2.4 Dr. worden via een professional doctorate	63
2.4.1 <i>Vreemde taal</i>	63
2.4.2 <i>Andere academische tradities</i>	63
2.4.3 <i>Genodigden op reis</i>	64
2.5 Dr. worden via een professional doctorate	65
2.5.1 <i>Inhoudelijke verschillen</i>	65
2.5.2 <i>Titel voor de naam</i>	65
2.5.3 <i>Hoeveel waard</i>	66
2.6 Joint doctorates	68
2.6.1 <i>Onderlinge afspraken</i>	68
2.6.2 <i>Serieuze onderzoeksrelatie</i>	68
2.7 Duopromotie: samenwerken, maar ieder voor zich	69
2.7.1 <i>Vruchtbare constructie</i>	69
2.7.2 <i>Specifieke vereisten</i>	69
2.8 De hbo-promovendus	70
2.8.1 <i>Voordelen</i>	71
2.8.2 <i>Nadelen</i>	72
2.8.3 <i>Netwerken van hbo-promovendi</i>	76
2.9 Promoveren in Vlaanderen	77
2.9.1 <i>Terminologie</i>	78
2.9.2 <i>Toelating</i>	78
2.9.3 <i>Faciliteiten</i>	79
2.9.4 <i>Begeleidingscommissie</i>	79
2.9.5 <i>Presentaties</i>	79
2.9.6 <i>Artikelen of monografie</i>	80
2.9.7 <i>Ombudspersoon</i>	80
2.9.8 <i>Financiën</i>	80
2.9.9 <i>Voorverdediging</i>	80
2.9.10 <i>Openbare verdediging</i>	81
2.9.11 <i>Gezamenlijk doctoraat/dubbel doctoraat</i>	81
2.9.12 <i>Overwegingen Vlaams doctoraat</i>	82

AANTEKENINGEN	83	3.4.2 <i>Dicht bij uzelf</i>	105
VERHALEN	85	3.4.3 <i>Rijkdom aan perspectieven</i>	106
Buitenpromovendus Ineke Strijp, directeur Strada Beheer interim-management, Tilburg University	86	3.5 Strategisch een onderwerp kiezen.....	107
Buitenpromovendus Freek Peters, managing partner de Galan Groep, Tilburg University	88	3.5.1 <i>Aantrekkelijk voor de wetenschap</i>	107
Promotor Meine Pieter van Dijk, Maastricht School of Management.....	90	3.5.2 <i>Aantrekkelijk voor uw werkgever/onderneming</i>	107
AANTEKENINGEN	92	3.5.3 <i>Twee broodheren</i>	108
3 OVERWEGINGEN VOORAF	93	3.6 Promotor kiezen	109
3.1 Tien redenen om er niet aan te beginnen	94	3.6.1 <i>Passende wereldbeelden</i>	109
3.1.1 <i>De investering</i>	94	3.6.2 <i>Zoekstrategieën</i>	112
3.1.2 <i>Geen idee wat me te wachten staat</i>	95	3.6.3 <i>Een eerste schifting: wie niet?</i>	112
3.1.3 <i>Onbegrip uit naaste kring</i>	95	3.6.4 <i>De short list</i>	112
3.1.4 <i>Het imago van de nerd</i>	95	3.6.5 <i>Contact maken</i>	113
3.1.5 <i>Te lang en te veel met hetzelfde bezig zijn</i>	96	3.6.6 <i>Afwegingen van een hoogleraar</i>	114
3.1.6 <i>Faalangst en perfectionisme</i>	96	3.6.7 <i>Uw eigen afwegingen</i>	115
3.1.7 <i>Nergens voor nodig</i>	97	3.6.8 <i>Een tweede promotor</i>	116
3.1.8 <i>De academische cultuur</i>	97	3.6.9 <i>Kies verstandig</i>	116
3.1.9 <i>Wetenschappers zullen me toch wel niet begrijpen</i>	97	3.6.10 <i>Universitair hoofddocent als promotor</i>	117
3.1.10 <i>Te weinig ondersteuning</i>	98	3.7 Universiteit kiezen	118
3.2 Tien redenen om het zeker te doen	99	3.7.1 <i>Rankings en reputaties</i>	118
3.2.1 <i>De lol en de uitdaging</i>	99	3.7.2 <i>Begeleide trajecten</i>	120
3.2.2 <i>De praktijk verbeteren</i>	99	3.8 Wetenschappelijke producten	123
3.2.3 <i>Professionalisering</i>	99	3.8.1 <i>Artikelen</i>	123
3.2.4 <i>De titel als beloning en erkenning</i>	100	3.8.2 <i>Boek</i>	124
3.2.5 <i>Verwachtingen van de buitenwereld</i>	100	3.8.3 <i>Een proefontwerp</i>	125
3.2.6 <i>Positie op de (arbeids)markt</i>	100	3.8.4 <i>Andersoortige producties</i>	125
3.2.7 <i>Een kader vinden</i>	100	3.9 Nederlands, Engels of toch een andere taal.....	126
3.2.8 <i>Het onderwerp identiteit geven in de wetenschap</i>	100	3.9.1 <i>Wat is het makkelijkst?</i>	126
3.2.9 <i>De wetenschap innoveren</i>	101	3.9.2 <i>Wie is uw directe doelgroep?</i>	126
3.2.10 <i>De onderzoekende samenleving</i>	101	3.9.3 <i>Hoe groot is uw indirecte doelgroep?</i>	126
3.3 Van kriebels naar een eerste idee	102	3.9.4 <i>Wat is de dominante vakliteratuur?</i>	126
3.3.1 <i>Begin een eigen intellectueel dagboek</i>	102	3.9.5 <i>Wie is uw (co)promotor?</i>	127
3.3.2 <i>Verken nieuwe kennisgebieden</i>	103	3.9.6 <i>Wie zit er in uw leescommissie?</i>	127
3.3.3 <i>Treed binnen in een vakgebied</i>	104	3.9.7 <i>Samenvatting</i>	127
3.3.4 <i>Ontwikkel uw eerste project</i>	104	3.9.8 <i>Verdediging</i>	127
3.4 Het onderzoeks idee van hoofd naar papier.....	105	3.9.9 <i>Handelseditie</i>	127
3.4.1 <i>Promoveren is leren</i>	105	3.10 Een proeve van bekwaamheid	128
		3.10.1 <i>Onderzoeken is een werkwoord</i>	128
		3.10.2 <i>Een goede onderzoeksvraag formuleren</i>	129
		3.10.3 <i>Kennis van achtergrondliteratuur laten zien</i>	129
		3.10.4 <i>Begrip van onderzoeksmethoden demonstreren</i>	130
		3.10.5 <i>Inzicht in theorie tonen</i>	130
		3.10.6 <i>Schrijven in academische taal</i>	130

3.10.7 Creativiteit en originaliteit.....	131	4.2.2 Stromingen en scholen.....	175
3.10.8 Zelfstandigheid tonen	131	4.2.3 Verschillen tussen disciplines	175
3.10.9 Perfectie?.....	131	4.3 Fasen in onderzoek.....	177
3.10.10 Hoe de leescommissie leest.....	132	4.3.1 Formuleren van een probleemstelling.....	177
3.11 De wetenschappelijke wereld	135	4.3.2 Vaststellen waar u u bevindt.....	177
3.11.1 Drijfveren en neigingen	136	4.3.3 Inperken van het probleemgebied.....	177
3.11.2 Status	137	4.3.4 Contact maken met uw publiek.....	178
3.11.3 Macht	139	4.3.5 Tijd- en faseringsschema.....	178
3.11.4 Samenwerken in concurrentie.....	141	4.3.6 Afwerking.....	178
3.11.5 Originaliteit en status.....	141	4.3.7 Een recursief proces.....	178
3.11.6 Sociale rollen van wetenschappers en schoolvorming	142	4.4 Formuleren van een probleemstelling.....	179
3.11.7 Anciënniteit en nieuwkomers in de wetenschap.....	144	4.4.1 De vraag als start van uw promotietraject?	179
3.11.8 Wetenschappelijke revoluties	146	4.4.2 De voedingsbodem van een vraag.....	179
3.11.9 Psychologie van de wetenschap.....	147	4.4.3 Praktische problemen en wetenschappelijke problemen.....	180
3.11.10 Uiterlijke kenmerken	150	4.4.4 De probleemstelling geproblematiseerd.....	181
3.12 Doen of niet doen, een checklist.....	153	4.4.5 Kenmerken van een goede probleemstelling	182
3.12.1 Formele vereisten.....	153	4.4.6 Kenmerken van een slechte probleemstelling.....	183
3.12.2 Kan ik dit wel?.....	153	4.5 Strategie en bijbehorende methode(n) van onderzoek	185
3.12.3 Wil ik dit wel?.....	154	4.5.1 Disciplines van onderzoek	185
3.12.4 Lukt het me wel?	154	4.5.2 Grondvorm	187
AANTEKENINGEN	155	4.5.3 Van vraag naar methode	188
VERHALEN	157	4.5.4 Onderzoekssituatie	191
Buitenpromovendus Birgit Snijder-Kuipers, kandidaat-notaris De Brauw Blackstone Westbroek, Rijksuniversiteit Groningen.....	158	4.5.5 Beschikbaarheid van data	191
Promotor Katrien Termeer, Wageningen University	160	4.5.6 Beschikbare middelen	192
Buitenpromovendus Richard van Houdt, Director Corporate Clients Transaction Services ING, Business School Nederland.....	162	4.5.7 Eigen voorkeuren.....	192
Promotor Clemens Kool, Universiteit Utrecht	164	4.5.8 Mono- of multidisciplinair onderzoek	192
AANTEKENINGEN	166	4.5.9 Valkuilen bij het onderzoeksontwerp	193
4 WELKOM IN DE WERELD VAN DE WETENSCHAP	167	4.5.10 Checklist voor de onderzoeksstrategie.....	193
4.1 Uw promotie op hoofdlijnen	168	4.5.11 Pseudowetenschap.....	193
4.1.1 Uw buitenpromotie als verhaal.....	168	4.6 Een overtuigend promotievoorstel	195
4.1.2 Uw buitenpromotie als een serious game.....	170	4.6.1 De procedure van het promotievoorstel	195
4.1.3 Formele stappen	171	4.6.2 Het format van het promotievoorstel	195
4.2 Wetenschapsfilosofie	174	4.6.3 De criteria voor het promotievoorstel.....	196
4.2.1 Ontologie, epistemologie, methodologie, fenomenologie	174	4.6.4 Patstelling.....	196
		4.7 Relatie theorie en praktijk.....	198
		4.7.1 Soorten theorie	198
		4.7.2 Testen en genereren	199
		4.7.3 Uw bijdrage.....	199
		4.7.4 Relatie theorie en praktijk	200
		4.7.5 De preciezen en de rekkelijken	200
		4.8 Ethiek en integriteit.....	202
		4.8.1 Individuele ethiek.....	202

4.8.2	<i>Disciplinaire ethiek</i>	203	5.3	Onderzoek doen	250
4.8.3	<i>Institutionele ethiek</i>	207	5.3.1	<i>Controleerbaarheid</i>	250
4.8.4	<i>Fraude: inbreuk op wetenschappelijke integriteit</i>	209	5.3.2	<i>Vakkundigheid</i>	251
4.8.5	<i>'Sloppy science'</i>	210	5.3.3	<i>Logica</i>	251
4.8.6	<i>Academische etiquette</i>	212	5.3.4	<i>Validiteit</i>	254
4.8.7	<i>De belangeloze onderzoeker</i>	212	5.3.5	<i>Betrouwbaarheid</i>	255
4.9	Over plagiaat, zelfplagiat en auteursrecht	215	5.3.6	<i>Adequaatheid</i>	256
4.9.1	<i>Citeren en parafaseren</i>	215	5.4	Conferenties	257
4.9.2	<i>Toestemming</i>	215	5.4.1	<i>Vormen van presentaties</i>	257
4.9.3	<i>Plagiaatcontrole</i>	216	5.4.2	<i>Presenteren</i>	258
4.9.4	<i>Veilig citeren</i>	216	5.4.3	<i>Omgaan met vragen</i>	259
	AANTEKENINGEN	217	5.4.4	<i>Netwerken op conferenties</i>	260
	VERHALEN	219	5.4.5	<i>De conferentie als antropologisch studieobject</i>	260
	Buitenpromovendus Fred Scholte, arbeidsdeskundige UWV, Erasmus Universiteit Rotterdam	220	5.4.6	<i>Een conferentie kiezen</i>	262
	Promotor Eric Peels, Theologische Universiteit Apeldoorn	222	5.5	Psychologie van promoveren	263
	Buitenpromovendus Anne Nigten, lector Hogeschool Rotterdam, University of the Arts (Londen, UK)	224	5.5.1	<i>Persoonlijke kenmerken</i>	263
	AANTEKENINGEN	226	5.5.2	<i>Pieken en dalen</i>	264
	5 EEN WETENSCHAPPER WORDEN	227	5.5.3	<i>Promoveren als transitie</i>	266
5.1	Lezen, lezen, lezen	228	5.5.4	<i>Lijden onder de promotie</i>	270
5.1.1	<i>Leesstrategieën</i>	228	5.6	Timemanagement en planning	273
5.1.2	<i>Lezen als gewoonte</i>	230	5.6.1	<i>Planning van uw onderzoek</i>	273
5.1.3	<i>Annoteren als gewoonte</i>	231	5.6.2	<i>Planning en deadlines</i>	274
5.1.4	<i>Het literature review</i>	232	5.6.3	<i>Langetermijnplanning</i>	275
5.1.5	<i>Soorten bronnen</i>	233	5.6.4	<i>Creëer en benut de omstandigheden</i>	275
5.2	Schrijven vanaf dag één	236	5.6.5	<i>Tijdschrijven</i>	275
5.2.1	<i>Divergeren</i>	236	5.6.6	<i>Afspraken met uw werk-/opdrachtgever</i>	276
5.2.2	<i>Ordenen</i>	236	5.6.7	<i>Afspraken met het thuisfront</i>	276
5.2.3	<i>Convergeren</i>	237	5.6.8	<i>Uitbesteden</i>	277
5.2.4	<i>Blijf schrijven</i>	237	5.7	Ondersteuning vanuit universiteit	278
5.2.5	<i>Typen schrijvers en hun valkuilen</i>	237	5.7.1	<i>Personen</i>	278
5.2.6	<i>Academisch schrijven</i>	239	5.7.2	<i>Programma's</i>	278
5.2.7	<i>Academische output</i>	244	5.7.3	<i>Onderwijstaken</i>	278
5.2.8	<i>Publiceren</i>	245	5.7.4	<i>Andere faciliteiten</i>	279
5.2.9	<i>Citeren</i>	247	5.8	De begeleiding	280
5.2.10	<i>Schrijftips</i>	247	5.8.1	<i>Pedagogiek van promoveren</i>	280
			5.8.2	<i>Ambities van hoogleraren</i>	282
			5.8.3	<i>Begeleiders en begeleidingsrelaties</i>	283
			5.8.4	<i>Meerdere begeleiders</i>	284
			5.8.5	<i>Verwachtingen van begeleiders</i>	286
			5.8.6	<i>Uw verwachtingen</i>	287
			5.8.7	<i>De begeleidingssessie</i>	288
			5.8.8	<i>Een productieve samenwerking</i>	289

5.8.9 Een desastreuze samenwerking.....	290
5.9 Spanningen, mediation en afscheid.....	292
5.9.1 Mismatch in aangeboden en gevraagde begeleiding.....	292
5.9.2 Botsing van persoonlijkheden.....	293
5.9.3 Wat echt niet kan	294
5.9.4 Als liefde in het spel is.....	297
5.10 Cursussen en workshops	298
5.10.1 Disciplinegebonden onderzoeksvaardigheden	298
5.10.2 Algemene academische vaardigheden	298
5.10.3 Praktische vaardigheden.....	300
5.10.4 Criteria voor aanbieders.....	300
5.11 Netwerken.....	301
5.11.1 Netwerkanalyse	301
5.11.2 Promovendinetwerken.....	303
5.11.3 Academische experts	304
5.11.4 Technische ondersteuning	305
5.11.5 Sociaal-emotionele ondersteuning	305
5.11.6 Gebruikers van uw onderzoek	305
5.11.7 Een ondersteunend netwerk bouwen.....	306
5.12 Veranderen als professional	308
5.12.1 Die onderzoekende collega.....	308
5.12.2 Die onderzoekende werknemer	309
5.12.3 Die onderzoekende ondernemer	309
5.13 Ondersteuning vanuit het thuisfront.....	311
5.13.1 Ondeelbare ervaringen.....	311
5.13.2 Beslissingen nemen	313
5.13.3 Prioriteiten en timemanagement.....	313
5.14 Gezondheid.....	315
5.14.1 Uw lichaam.....	315
5.14.2 Burn-out	316
5.15 Geen goed einde.....	317
5.15.1 Factoren afkomstig uit promotieonderzoek.....	317
5.15.2 Factoren uit het buitenpromovendus-zijn	320
5.15.3 Voldongen feiten	323
5.15.4 Alleen maar ellende?.....	323
AANTEKENINGEN	324
VERHALEN	325
Buitenpromovendus Diederik van Meenen, projectmanager Defensie, Universiteit voor Humanistiek.....	326
Promotor Henk de Roest, Protestantse Theologische Universiteit.....	328

Buitenpromovendus Mariëtte Heemskerk, directeur-bestuurder, Technische Universiteit Delft.....	330
Promotor Ad Kil, Nyenrode Business Universiteit.....	332
AANTEKENINGEN	334
6 DE EINDSTREEP	335
6.1 Inhoudsopgaven, noten, referenties en registers.....	336
6.1.1 Inhoudsopgaven.....	336
6.1.2 Noten	339
6.1.3 Referentiesystemen	340
6.1.4 Registers.....	342
6.2 Stellingen zetten de verdediging op scherp	344
6.2.1 Geen bepalingen.....	344
6.2.2 Specifieke eisen	344
6.2.3 Schertsstelling.....	344
6.3 Editen en vertalen.....	346
6.3.1 Nederlands-Nederlands.....	346
6.3.2 Nederlands-Engels	346
6.3.3 Engels-Engels	347
6.4 De leescommissie.....	348
6.4.1 Taak van de commissie	348
6.4.2 Cum laude.....	348
6.4.3 Wie uitnodigen.....	349
6.5 Laten uitgeven of zelf doen	350
6.5.1 Academische uitgeverijen.....	350
6.5.2 Doe-het-zelf.....	350
6.5.3 Ontwerp en opmaak	351
6.5.4 ISBN	352
6.5.5 NUR-code	352
6.5.6 Drukken.....	353
6.5.7 Publiciteit.....	354
6.5.8 Verkoop.....	355
6.5.9 Vaste boekenprijs	356
6.6 Productieklaar maken	357
6.6.1 Tekstuele onderdelen	357
6.6.2 Opmaak (door vormgever)	358
6.6.3 Opmaak (zelf)	358
6.6.4 Na opmaak.....	359
6.6.5 Uitnodiging	359
6.6.6 Bladwijzer.....	359
6.6.7 Stellingen.....	360

6.6.8 Drukker	360
6.6.9 E-boek	360
6.7 De promotiecommissie	361
6.7.1 De oppositie	361
6.7.2 Ongenode en bevriende opposenten	361
6.8 Voorbereiding op de verdediging	362
6.8.1 Soorten vragen	362
6.8.2 Proefpromotie	363
6.8.3 Tijdpad	364
6.9 Pedel	365
6.9.1 Een allround ceremoniemeester	365
6.9.2 Oorsprong en historie	365
6.10 Paranimfen	367
6.10.1 Partner, kinderen of ouders	367
6.10.2 Beantwoording overnemen	367
6.11 De promotieplechtigheid	369
6.11.1 Zakken voor de verdediging	369
6.11.2 Opbouw van de verdediging	370
6.11.3 Formulezinnen en aanspreektitels	370
6.11.4 Uw werk verdedigen	371
6.11.5 De promotie	371
6.12 Prijzen en awards	373
6.12.1 Dissertatieprijzen vanuit de wetenschap	373
6.12.2 Dissertatieprijzen van buiten de wetenschap	375
6.12.3 Boek-van-het-jaar-prijzen	375
6.12.4 Oeuvreprijzen	376
6.13 Na de eindstreep	378
6.13.1 Verder gaan in de wetenschap	378
6.13.2 Verder gaan met uw professionele praktijk	378
6.13.3 Op uw lauweren rusten	378
AANTEKENINGEN	379
VERHALEN	381
Promotor Marjan Vermeulen, Open Universiteit	382
Buitenpromovendus Marie Frietman, gepensioneerd docent klassieke talen, Universiteit Leiden	384
Promotor Miriam Vollenbroek-Hutten, Universiteit Twente	386
AANTEKENINGEN	388
7 PRAKTISCHE ZAKEN	389

7.1 De promotiepremie	390
7.1.1 Bedrag per promovendus	390
7.1.2 De mythe van de premie	391
7.2 Begroting	392
7.2.1 Begeleiding proefschrift	392
7.2.2 Begeleiding vaardigheden en werkzaamheden	392
7.2.3 Variabele kosten	392
7.2.4 Potentiële inkomsten	393
7.2.5 Onderhandelingsruimte	393
7.3 Financiering	394
7.3.1 Zelf betalen	394
7.3.2 Uw werkgever/opdrachtgever betaalt mee	394
7.3.3 De overheid betaalt mee	394
7.3.4 Subsidies en fondsen	394
7.3.5 Inkomsten uit uw onderzoek	396
7.4 Fiscale aftrekposten en urencriterium	397
7.4.1 Scholingsuitgaven	397
7.4.2 Bedrijfskosten	398
7.4.3 Urencriterium	398
7.5 Promoveren met een uitkering	400
7.5.1 UWV	400
7.5.2 Gemeente	400
7.5.3 Particuliere verzekeraar	401
7.5.4 Werkgever of eigen spaarpotje	401
7.6 Afspraken over intellectuele eigendom	403
7.6.1 Auteursrecht	403
7.6.2 Merkenrecht	404
7.6.3 Modellenrecht	404
7.6.4 Octrooirecht	404
7.6.5 Databankenrecht	405
7.6.6 Promoveren op artikelen	406
7.6.7 Creative Commons	408
7.7 Rechtsbijstand	410
7.7.1 De promovendidecaan/promovendi-ombudsman	410
7.7.2 Geschillencommissie	410
7.7.3 Administratieve rechter	411
7.7.4 Landelijk Orgaan Wetenschappelijke Integriteit	411
7.7.5 Vakbond	411
7.7.6 College voor de Rechten van de Mens	411
7.7.7 Verzekeringen	412
AANTEKENINGEN	413

VERHALEN	415
Promotor Joyeeta Gupta, Universiteit van Amsterdam	416
Buitenpromovendus Bert-Jan Heusinkveld, predikant PKN, Vrije Universiteit Amsterdam...	418
Promotor Mathieu Weggeman, Technische Universiteit Eindhoven.....	420
AANTEKENINGEN	422
GERAADPLEEGDE LITERATUUR	424
AANBEVOLEN LITERATUUR	434
AANTEKENINGEN	442
OVER DE AUTEURS: FLOOR BASTEN	444
OVER DE AUTEURS: KERSTIN VAN TIGGELEN	445
TABELLEN	
Tabel 1: Internationale universitaire rankings (Vlaamse universiteiten)	77
Tabel 2: Universiteitsonderzoekers versus buitenpromovendi	111
Tabel 3: Hoogleraren versus buitenpromovendi	116
Tabel 4: Internationale universitaire rankings (Nederlandse universiteiten).....	120
Tabel 5: De reis van de promovendus.....	169
Tabel 6: Probleemstelling in functies en kwaliteitseisen	182
FIGUREN	
Figuur 1: Tijdpad promotietraject.....	38
Figuur 2: Paradigmatische positionering	109
Figuur 3: Buitenpromotie als een verhaal	170
Figuur 4: Buitenpromotie als dynamisch verhaal.....	170
Figuur 5: Veelvoorkomende onderzoekstypen	190
Figuur 6: Promoveren als een life-changing event.....	267
Figuur 7: Netwerkanalyse voor initiatiefnemers.....	302
Figuur 8: Word - Opmaakstijlen	337
Figuur 9: Word - Veld bijwerken.....	337
Figuur 10: Word - Inhoudsopgave bijwerken	337
Figuur 11: Word - Bijschrift	338
Figuur 12: Word - Kruisverwijzing	339
Figuur 13: Word - Voetnoot en eindnoot.....	340
Figuur 14: Word - Index.....	343
Figuur 15: Word - Indexmelding markeren	343

VOORWOORD FEMKE GEIJSEL

Prof. dr. Femke Geijssel

Bijzonder hoogleraar Onderwijskunde, in het bijzonder Leiderschap en management van onderwijsinstellingen, Universiteit van Amsterdam
Wetenschappelijk directeur NSO-CNA Leiderschapsacademie

Het belang van goed onderwijs staat buiten kijf. Dat goede docenten daarvoor onontbeerlijk zijn, is al langer bekend. Dat daarnaast goed schoolleiderschap nodig is, is ook overduidelijk uit onderzoek gebleken. Het lijkt zo voor de hand te liggen, en toch vragen deze inzichten een opleving waar we nu middenin staan. Was het heel vroeger gebruikelijk dat gepromoveerde academici op de lycea voor de klas stonden en de school runden, tegenwoordig hebben we het meer over docenten en schoolleiders met een onderzoekende houding. Een mooie ontwikkeling, want de samenleving waarin doctoren aan het onderwijsroer stonden is weliswaar onmiskenbaar veranderd, de behoefte aan ‘mensen met een onderzoekende houding’ is onverminderd groot. Al hebben we nog niet precies scherp wat we daarmee bedoelen. Wellicht gaat het om mensen met een wakkere en nieuwsgierige geest, met het vermogen om het abstracte aan het concrete te verbinden omdat het hen lukt tijd te maken voor beschouwing, die zich blijven verwonderen en dat omzetten naar inspiratie voor zichzelf en anderen, en die de nodige systematiek in het handelen weten te bewerkstelligen.

De behoefte aan deze mensen is misschien zelfs wel groter, nu de houdbaarheidsdatum van kennis steeds korter wordt en onderzoekend kunnen werken belangrijker wordt dan de uitkomsten van het onderzoek zelf. Waar we vroeger vooral behoefte hadden aan mensen die vanuit een bepaalde verwondering antwoorden wisten te vinden ter oplossing van het probleem, is er nu wellicht meer behoefte aan mensen die willen zoeken en er plezier in hebben steeds opnieuw de antwoorden niet te weten. Zoals dat in het Duits zo mooi heet: *Ungewissenheitstoleranz* (Huber & Roth, 1999). Naast het behoudende is die onzekerheidstolerantie als onderdeel van een onderzoekende houding een belangrijke basis voor creativiteit. Daar wordt het hebben van een onderzoekende houding overigens op zich niet heel erg plezierig van; zeker niet in organisaties waarbinnen men van oudsher juist meer op zekerheid is ingesteld: de zekerheid van goede leerresultaten, door herhaling van kennis, zoals we in de onderwijssector veel zien.

Des te belangrijker is het om goed stil te staan bij wat mensen leren als ze onderzoek gaan doen. ‘Leren onderzoeken’ is een brede vraag aan het onderwijs, die tot nu toe vooral bij docenten terechtkomt, van primair tot hoger onderwijs. Zij hebben de opdracht om leerlingen en studenten

te begeleiden in het ontwikkelen van hun onderzoekende houding en zij nemen steeds vaker ook deel aan leernetwerken en professionele leergemeenschappen, waar ze hun eigen onderzoekende houding kunnen oefenen, bijhouden en verder ontwikkelen.

Met de cruciale rol die schoolleiders spelen bij de kwaliteit van onderwijs is het eigenlijk vreemd om te constateren dat er nauwelijks buitenpromoverende schoolleiders zijn. Toch zie ik veel schoolleiders met passie voor onderzoek, vanuit een oorspronkelijke nieuwsgierigheid en jarenlange observaties en reflecties over de schoolpraktijk. Aan die houding ontbreekt het dus niet. Misschien doen ze het gewoon niet voor de titel. Of misschien ontbreekt het hen aan middelen en tijd. De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) ondersteunt namelijk wel leraren die hun onderzoeksvaardigheden op academisch niveau willen brengen met de zogenaamde lerarenbeurs, maar helaas is een dergelijke beurs er nog niet voor schoolleiders. En toegegeven, waar uiteindelijk het exploratieplezier van de promovendus in combinatie met een gedrevenheid in de analyse voorop zou moeten staan, is het promotietraject, ook voor de buitenpromovendus, vaak toch een taai project. Ik noem twee stroperigheden. Promoveren gaat steeds vaker via internationale publicaties. Zo kun je op safe spelen, want je loopt het minste risico om trends te missen die volgens de wetenschap belangrijk en relevant zijn. En als je eenmaal artikelen hebt die gepeerreviewd zijn, is de kans dat de promotiecommissie te zijner tijd het proefschrift zal goedkeuren ook aanzienlijk groter. Komt bij dat de meeste promotores – gegeven de publicatiedruk – het tegenwoordig ook vaak gewoon eisen.

Maar daarmee zijn proefschriften wat mij betreft niet meer altijd wat ze waren. Er is minder tijd voor conceptontwikkeling en de rijkdom die methodologische keuzes en verantwoording kan brengen voor het leren kijken naar de eigen praktijk wordt teruggebracht tot een paar alinea's. Dit model leidt tot nog eens tot extra verarming op twee niveaus. De proefschriften van buitenpromovendi zijn in de ogen van de gerenommeerde wetenschap bijna altijd 'zesjes', want publiceren in de *topjournals* vraagt een tijdsinvestering (state-of-the-artliteratuur bijhouden, scholing in statistiek, academisch schrijven) die zij zelden kunnen maken. En de promovendus zelf heeft niet het boek kunnen maken waar zijn hart naar uitging toen hij ermee begon.

Een tweede stroperigheid is tijd. Promoveren blijft een jarenlange, eenzame exercitie die niet voor iedereen is weggelegd. Voor buitenpromovendi zijn er nog eens twee additionele bronnen van mogelijke vertraging. De eerste is dat buitenpromovendi afhankelijk zijn van de welwillendheid van hoogleraren of lectoren. Universitaire (hoofd)docenten hebben het te druk met het begeleiden van reguliere promovendi. De tweede bron van vertraging is de intensieve methodologische begeleiding waar de nodige hoogleraar niet aan toekomt. Voor buitenpromovendi is deze begeleiding veelal minder toegankelijk, en daarmee sluipen er in het onderzoek ook nog wel eens een paar missers.

En toch, onderzoekende schoolleiders zijn van zo veel waarde voor de kwaliteit van het onderwijs in dit land. Ik geef twee voorbeelden van een proefschrift die een wezenlijke bijdrage heeft geleverd aan schoolpraktijk én wetenschap: Het eerste is *Teachers' Inquiry-Based Attitude as an Objective in Teacher Education* van dr. Marie-Jeanne Meijer (2017), die als hogeschoolhoofd-

docent leidinggeeft en verantwoordelijkheid draagt voor post-initieel masteronderwijs. De wetenschappelijke significantie van dit proefschrift is gelegen in het toegenomen inzicht in 'de onderzoekende houding' als onderwijsdoel in het hbo. Daar maakt zowel een kennisgeoriënteerde als een reflectiegeoriënteerde dimensie deel van uit, steeds in relatie tot beroepsvraagstukken en de ontwikkeling van professionele identiteit. En dat geldt voor de studenten én de docenten. De maatschappelijke significantie is er misschien nog wel het meest in gelegen dat Meijer door haar promotieonderzoek zelf aan den lijve heeft ervaren wat het vraagt van een mens om onderzoek te doen. Als leidinggevende is zij zich veel meer bewust van wat zij vraagt van studenten én van haar docenten bij de opdracht 'onderzoek doen', zoals dat in hedendaags masteronderwijs voorop staat. Samen met haar collega's is zij nu begonnen aan een curriculumherziening om de onderzoeksopdrachten op creatieve en gedurfde wijze opnieuw in te bedden in de professionele masters, niet meer als doel op zich maar daadwerkelijk ten dienste van de professie.

Het tweede voorbeeld betreft het proefschrift *Inclusive education in the Netherlands. Characteristics and effects* dat Teije van der Bij heeft verdedigd aan de Universiteit van Amsterdam (2017). Van der Bij is een ervaren schoolleider en schoolontwikkelaar in het voortgezet onderwijs. Achter zijn proefschrift gaat een enorme exercitie schuil om van een oorspronkelijk niet wetenschappelijk verzamelde bulk aan zelfevaluatie een databestand te genereren. Daarbij genereerde hij een effectiviteitsmodel waarmee hij empirisch aantoonde dat kenmerken voor de inclusie van leerlingen met speciale onderwijsbehoeften op schoolniveau positieve effecten hebben op de schoolloopbanen van alle leerlingen. Maatschappelijk gezien is dit relevant, omdat dit onderzoek nadrukkelijk wijst op het belang van inclusieve kenmerken in het onderwijs op scholen zoals maatwerk, waarvan – de wetgeving op passend onderwijs ten spijt – nog altijd onvoldoende sprake is.

Dus voordat u denkt dat ik een ontmoedigingsbeleid wil voorstellen: geenszins! Maar het is wel zaak om die stroperigheid wat te verminderen. Al zal de innovatie niet zo snel vanuit gedragswetenschap komen. Zoals Jan Bransen schrijft in zijn boek *Laat je niets wijsmaken. Over de macht van experts en de kracht van gezond verstand*: "De wetenschap reikt jou graag haar hamer aan, haar expertise. Zij realiseert zich alleen echter niet hoeveel werk de hand moet doen die de hamer beethoudt" (2013, p. 30). Ik zie het dan ook als een creatieve uiting van mijn onderzoekerschap om na te denken over plezieriger en efficiëntere trajecten voor bijvoorbeeld schoolleiders die promotieonderzoek willen doen. We kunnen nieuwe samenwerkingsmodellen en -plekken ontwikkelen en ondersteuning aanbieden. Ik voel ook wel voor bekostigde *professional doctorates*, zoals we die kennen in landen als Engeland en Australië. Er zijn tenslotte ook steeds meer hybride netwerken waarin professionals en wetenschappers samenwerken aan concrete praktijkvraagstukken. Een voorlopende intermediaire organisatie als het Expertisecentrum Buitenpromoveren zal hierin een partnerrol vervullen, dat staat voor mij in elk geval buiten kijf.

Kenniseconomie en kennissamenleving, lerende economie en lerende samenleving; het lijkt zo voor de hand te liggen dat schoolleiders hier een rol in te spelen hebben, al is het maar dat ze onderzoekende docenten faciliteren, die op hun beurt voorbeeld zijn voor onderzoekende leerlingen, die op hun beurt weer later hun plek innemen in de, ja wat eigenlijk? Onderzoekende

samenleving? De samenleving wordt complexer en daardoor voor veel mensen verwarrender. Verwarring kan tot onrust leiden, maar ook tot verrassende inzichten. Een samenleving met plek voor de creativiteit en kritische vragen, probleemoplossend vermogen en samenwerking die in het kielzog van onderzoek mee een boost krijgen, zou dat nou niet een mooi wenkend perspectief kunnen zijn?

VOORWOORD THIJS HOMAN

Prof. dr. Thijs Homan

Hoogleraar Implementation and Change Management, Open Universiteit Nederland

Zelfstandig organisatieadviseur

De term *buiten*-promovendus suggereert dat er ook *binnen*-promovendi zijn. En die zijn er inderdaad. Het betreft jonge mensen die in dienst van de universiteit dissertatie-onderzoek doen. Voor faculteiten zijn binnenpromovendi heel handig. Ze zijn recent afgestudeerd en dus gepokt en gemazeld in het wetenschappelijke discours. Ze voegen zich maar al te graag in het lokale onderzoeksbeleid; zijn nog ‘kneedbaar’ en kunnen ook worden ingezet voor andere werkzaamheden. Al snel worden ze dan ook ingezogen in de bestaande gewoontes, en voor je het weet draait hun onderzoeksleven ook om het publiceren in wetenschappelijke *journals*. Niks mis mee natuurlijk. Maar gegeven dat binnenpromovendi jonge mensen zijn die nog weinig ervaring in de praktijk hebben, zijn hun onderzoeken vaak abstract en theoretisch, gefocust op het maken en toetsen van modellen, het identificeren van variabelen en het vinden van (lineair) causale verbanden.

Uiteraard is dit een eenzijdig beeld. Maar zo wordt het contrast met de *buiten*-promovendi des te duidelijker. *Buiten*promovendi zijn namelijk afkomstig uit het ‘echte’ leven. Ze hebben werk- en levenservaring. En dat zie je ook terug in de thematieken waarover ze onderzoek willen doen. Vaak zijn die veel opener en breder dan de onderzoeksvragen van het *binnen*-onderzoek.

Nee, geef mij maar *buiten*promovendi! Waar zij zich om bekreunen gaat veel meer over wat er in de praktijk allemaal gebeurt. Zoals bijvoorbeeld een van mijn promovendi, die als topmanager uit het bedrijfsleven gaat werken als lid van het college van bestuur van een universiteit met het doel om de commercialiteit en zakelijkheid van die universiteit te versterken – om vervolgens te ontdekken hoe sterk de wetenschappelijke habitus en de commerciële, zakelijke habitus elkaar afstoten en uitsluiten. Ondanks zijn expliciete opdracht om verandering teweeg te brengen, krijgt hij in het machtsspel dat ontstaat nauwelijks de ruimte om zelfs maar de kleinste beweging te realiseren. Hij ontdekt dat bijna al de Nederlandse universiteiten topmanagers uit het bedrijfsleven inhuren. En ook zij blijken vergelijkbare ervaringen te hebben. Hoe kan dat? Wat gebeurt er met je als je in een heel andere wereld terecht komt? Of, om een ander voorbeeld te noemen, een Keniaanse *buiten*promovendus die is opgegroeid in extreme armoede. Door een toevalligheid kon hij naar school en ging hij daarna studeren. Nu werkt hij bij een NGO en ziet hij hoe daar de fraaiste hulpprojecten worden opgetuigd. Projecten die met veel bombarie

worden gepresenteerd. Terug in zijn geboorteland ziet hij dat de lokale bevolking doet alsof ze heel dankbaar zijn voor bijvoorbeeld een nieuw schoolgebouw. Maar als de hulpverleners eenmaal vertrokken zijn, bouwen ze dat schoolgebouw om tot een marktgebouw, want daar is namelijk echt behoefte aan! Wat, zo is zijn onderzoeksvraag, gebeurt er in de hele keten van sponsor naar gerealiseerd project, waardoor dit mogelijk is? Waarbij iedere partij in de keten eigenlijk wel weet dat er bij de volgende schakel in de keten hele andere dingen nodig zijn, maar daar toch bewust *niet* op inspeelt? En, als derde voorbeeld, wat te denken van een buitenpromovendus die in een organisatie werkt waar fysieke veiligheid buitengewoon belangrijk is. Terwijl hij tegelijkertijd merkt dat als er op dat terrein dingen misgaan, iedereen elkaar totaal laat vallen en hij als projectmanager uiteindelijk in de rechtszaal moet opdraaien voor een bijna-ongeluk waar hij in eerste instantie helemaal niets van afwist. Zijn onderzoeksvraag is daarom: hoe streef je veiligheid na in een organisatie waar het volstrekt onveilig is?

Het aantonen van een statistisch relevant verband tussen verzamelingen variabelen is op zich natuurlijk heel knap en goed. Maar het type vragen waar deze buitenpromovendi mee bezig zijn, spreekt mij toch veel meer aan. Ik vind dat dus echt een duidelijk pluspunt van buitenpromovendi.

Goed, je hebt besloten om te gaan Promoveren. Met een hoofdletter ook: trots dat je op dit niveau onderzoek mag gaan doen! Maar dan komt de ontuchtering. Na enige tijd ontdek je dat jouw kennis van onderzoek-doen en wetenschappelijk bezig-zijn behoorlijk is weggezakt. Wat was ook alweer een goede vraagstelling? Hoe breng je *'rigour'* aan in je onderzoek? Hoe schrijf je een 'academische' tekst? En hoe ging dat toch ook weer met die statistische programma's? Bij nader inzien gaat het bij promoveren dus om totaal andere koek dan het opstellen van beleidsnota's, het maken van een PowerPoint-presentatie, het werken met lastige klanten of het beslissen over grote investeringsvoorstellen. Voor veel buitenpromovendi is dit – zo is mijn ervaring – een louterend moment. Promoveren: klinkt heel mooi, maar kàn ik dat eigenlijk wel?

Ik zie veel buitenpromovendi worstelen met drie grote uitdagingen. Eén: waar gaat mijn onderzoek nou *precies* over? Toen ik begon had ik allerlei mooie ideeën en verhalen, maar wat is nou eigenlijk de essentie? Twee: wat is 'wetenschappelijk', en in het verlengde daarvan: hoe 'doe' ik wetenschappelijk? En drie: hoe schrijf ik datgene wat ik wil zeggen nou zo op, dat het 'proefschrift-waardig' is? Moet ik als auteur bijvoorbeeld opeens een neutrale 'we' worden die van alles vindt en zegt? Of blij ik gewoon 'ik'? Op het moment dat het manuscript er dan uiteindelijk zo'n beetje ligt, doemt opeens De Verdediging op aan de horizon. Oei! Hoe 'verdedig' ik me eigenlijk? Prikken de commissieleden niet door mijn verhaal heen? En wat als een van de hooggeleerde leden van de oppositie plotsklaps met een belangrijke publicatie aan komt zetten, die ik klaarblijkelijk gemist heb?

In de kern beschouw ik het hele proces van buitenpromoveren als een proces van onzekerheidsreductie. Je begint, en dan word je overstelpt met vragen, onduidelijkheden en onzekerheden. Juist dan ligt op de loer dat je je laat inzuigen in het discours en de praxis van de binnenpromovendi en hun begeleiders. Die weten kennelijk wèl hoe het allemaal moet en hoort. Juist daar wil ik je

voor waarschuwen. Naast een proces van onzekerheidsreductie is (buiten)promoveren volgens mij namelijk ook een proces van ont-wikkeling. Niet braaf volgen wat anderen zeggen over hoe het moet en wat je wel en niet hoort te doen. Maar juist je steeds zekerder en 'volwassener' gaan voelen over je eigen verhaal en de eigen inzichten die je hebt opgedaan. Laat je je te veel meezuigen in de 'binnen-habitus', dan loop je de kans dat jouw unieke buiten-perspectief minder goed uit de dissertatie-verf komt.

In dat verband helpt mij het onderscheid tussen 'wetenschappelijk' enerzijds en 'wetenschappelijk verantwoord' anderzijds. De term 'wetenschappelijk' roept de gedachte op dat er kennelijk een soort groot en buitengewoon ingewikkeld stelsel met regels en standaarden is, waar je je als onderzoeker aan moet houden. De *'high science'*, zoals dat wel eens genoemd wordt. Zo ervaren, brengt 'wetenschappelijk' gevoelens van nederigheid en ontzag teweeg: 'Help, als ik maar voldoende 'wetenschappelijk' ben!!' Wetenschappelijk *verantwoord* gaat juist over het maken van je eigen keuzes en het naar voren brengen van die thematieken en conclusies die jij belangrijk vindt. En – daar draait het volgens mij om – dat jij argumenten en onderbouwingen kan geven die jouw inzichten en stellingnames aannemelijk maken. Natuurlijk, er zijn ergens wel 'wetenschappelijke' kaders waar je je aan moet houden. Maar binnen die kaders is er een zee van ruimte om je eigen verhaal te doen, waarbij jij je vooral kan baseren op de praktijkervaring die jij hebt in te brengen.

In eerste instantie heeft promoveren kenmerken van een disciplineringsproces: hoe kan ik voldoen aan al de eisen die aan mijn onderzoek en mijn dissertatie worden gesteld? Maar als dit te ver doorschiet, bestaat de kans dat het wetenschappelijke een soort doel op zich gaat worden. En promoveren verwordt dan tot een proces van 'dan maar een paar jaar wetenschappelijk doen... en daarna alles in de kast leggen en de draad van het gewone leven weer oppakken'. Ik zou dat zonde vinden. Bij buitenpromovendi zou het wat mij betreft juist moeten draaien om een verwondering die zich in de eigen praktijk ontwikkeld heeft. Juist omdat dat jouw verwondering is over ervaringen die *jij* hebt meegemaakt, betreft het vaak iets nieuws; iets anders. Een frisse blik. Gaat het er dan om, om je dissertatie af te ronden met Het Definitieve Antwoord? Ook niet (dat bestaat niet eens). Wat is er nou mooier dan dat je op basis van je onderzoek over en je reflecties op je oorspronkelijke verwondering, tot een nog relevantere en nog 'diepere' nieuwe vraag komt? Een vraag die dan anderen weer in verwondering kan brengen en prikkelen om de thematiek die jou zo aan het hart gaat verder te exploreren. Dat is pas écht een bijdrage leveren aan kennisontwikkeling.

Het mooie van het *Handboek Buitenpromoveren* is dat het geschreven is voor en door buitenpromovendi. Mensen die begrijpen wat de vragen zijn waar je voor staat en je kunnen helpen met de mogelijkheden die je hebt. Lees dit boek dus eerst, zou ik zeggen. Voordat je allerlei andere verhalen over onderzoek doen en promoveren leest. Dat zijn vaak 'binnen'-verhalen. Dit boek is juist een 'buiten'-verhaal. Dat helpt je om een spoor te kiezen dat recht doet aan datgene wat jij hebt toe te voegen, namelijk jouw buiten-ervaring.

Ik wens je veel ont-wikkeling en verwondering toe.

VOORWOORD VAN DE AUTEURS

Dr. Floor Basten

Dr. Kerstin van Tiggelen, MBA

Promoveren is een geweldige ervaring. Dan bedoelen we niet alleen het uur dat u voor de promotiecommissie vragen beantwoordt, maar elke minuut van de drie, vier, vijf of meer jaar die daarvoor liggen. Wij kunnen het weten, want we zijn zelf als buitenpromovendi gepromoveerd; en we hebben de afgelopen jaren met heel veel andere buitenpromovendi gesproken over hun verwachtingen vooraf, hun worstelingen en aha-erlebnissen tijdens het traject en de verrijking bij het terugblikken. Het is een unieke periode waarin u uzelf de luxe gunt om eens echt stevig na te denken over een onderwerp dat naast een sterke persoonlijke interesse vaak eveneens een zakelijke of maatschappelijke relevantie heeft. Inherent aan buitenpromovendi is immers dat hun onderzoek plaatsvindt tijdens of na hun professionele carrière en meestal ook door die ervaringen wordt geïnspireerd.

Een buitenpromotie is een volwaardige promotie, alleen treedt u niet als promovendus in dienst van een universiteit. Nederlandse promotietrajecten en proefschriften staan internationaal hoog aangeschreven, aldus de European University Association. Jaarlijks promoveren ongeveer 1.500 buitenpromovendi in Nederland. Zij vertegenwoordigen de ongeveer tien procent van de oorspronkelijke starters die de eindstreep haalt. Dat betekent dat er jaarlijks circa 15.000 aspirant-onderzoekers zelfstandig op een zolderkamertje, rechtstreeks via een promotor of met een van de begeleide trajecten aan een promotieonderzoek beginnen. En een veelvoud speelt in min of meerdere mate met de gedachte van ‘misschien’ en ‘ooit’. U bent dus niet alleen. En u hoeft het ook niet in een zekere eenzaamheid te doen. Vrijwel alle universiteiten beschikken tegenwoordig over mogelijkheden voor buitenpromovendi om aan de slag te gaan met hun droom.

Wat maakt een buitenpromotie zo bijzonder? Veel hangt af van uw persoonlijke omstandigheden, fascinaties en ambities, maar het promoveren zelf is de gemene deler in alle verhalen – ook in dit handboek; en daarin zit een belangrijke verklaring voor die geweldige ervaring waar we dit voorwoord mee openden. Vraag iemand die alles uit de kast haalt waarom hij dat doet, en het antwoord zal zoiets zijn als: “Omdat ik het kan.” Of, met nog meer bevlogenheid: “Omdat ik niet anders kan.” Door een promotietraject ontdekt u ook wat u allemaal in de kast hebt en waarvan u misschien niet eens wist dat u het had. U disciplineert uw denken op een manier die af en toe letterlijk pijnlijk kan zijn, maar merkt daarna dat u een grote sprong voorwaarts kunt

maken. En eenmaal zo aan de gang, merkt u dat u ook niet meer terug kunt naar uw oude zelf. De transformatie is onomkeerbaar en wordt als alles goed gaat bekroond met de erkenning van het in de wetenschap hoogst haalbare diploma: de doctorstitel.

Een waarschuwing vooraf is ook op haar plaats. Niet iedereen sleept dit diploma in de wacht. We hebben het tenslotte over een *buitenpromotie* en dat betekent dat uw omstandigheden anders zijn dan die van reguliere promovendi. Dat geldt voor zowel de tijd die u beschikbaar hebt voor uw onderzoek als de balanceeract die u moet uitvoeren om meerdere Chinese bordjes tegelijkertijd draaiende te houden: uw relatie tot de universitaire wereld, uw professionele carrière naast het onderzoek, uw familie en vrienden die ook graag aanspraak op uw tijd willen maken. Dan kan er wel eens een bordje sneuvelen. Ook kan de eerder genoemde discipline in denken sterk botsen met uw behoefte aan vrijheid en onafhankelijkheid. Promoveren is een transformatie die u vrijwillig ondergaat, maar die niet vrijblijvend is.

Kortom: naast een heleboel redenen om er niet aan te beginnen, zijn er ook veel redenen om het wel te doen; beide komen in dit *Handboek Buitenpromoveren* aan bod. Het boek biedt het eerste en meest complete overzicht van alle aspecten en afwegingen rond het buitenpromoveren. De mix van feitelijke informatie en ervaringen van promovendi, gepromoveerden en promotoren uit bedrijfsleven, overheid en non-profitorganisaties maakt dit boek tot een veelzijdig oriëntatiepunt voor iedereen die een buitenpromotie overweegt en een naslagwerk voor iedereen die al begonnen is.

De uitbreidingen in deze derde editie zijn ons deels aangereikt vanuit de actualiteit, en deels door de vele scherpzinnige vragen en verrassende – en niet per se positieve – ervaringen van de deelnemers aan onze workshops. In de verhalensecties hebben promotoren die inmiddels met emeritaat zijn gegaan plaats gemaakt voor promotoren die nog wel nieuwe promovendi aannemen, en dus vooralsnog dicht bij de promotiepraktijk blijven. Daarnaast is er meer aandacht voor de *professional doctorates* (2.5), promoveren aan Vlaamse universiteiten (2.9), en de auteursrechtelijke aspecten van uw eigen wetenschappelijke artikelen (7.6.6 en 7.6.7).

We danken iedereen die als ervaringsdeskundige of expert heeft meegewerkt aan dit boek.

3.7

UNIVERSITEIT KIEZEN

In Nederland mogen negentien universiteiten de beschermde doctorstitel toekennen. Als u vanaf het begin al een promotor hebt, dan is de keuze voor de universiteit meestal automatisch gemaakt, namelijk de universiteit waaraan de promotor als hoogleraar is verbonden. Andere selectiecriteria zijn bijvoorbeeld de internationale ranking of de beschikbaarheid van een graduate school of andere begeleidingsstructuur.

De negentien universiteiten laten zich opdelen in de volgende meest gangbare categorieën:

- *Technische universiteiten*
 - o Technische Universiteit Delft
 - o Technische Universiteit Eindhoven
 - o Universiteit Twente
- *Breed georiënteerde universiteiten*
 - o Erasmus Universiteit Rotterdam
 - o Open Universiteit
 - o Radboud Universiteit Nijmegen
 - o Rijksuniversiteit Groningen
 - o Tilburg University
 - o Universiteit Leiden
 - o Universiteit Maastricht
 - o Universiteit Utrecht
 - o Universiteit van Amsterdam
 - o Vrije Universiteit Amsterdam
- *Life sciences, gezonde voeding en leefomgeving*
 - o Wageningen University
- *Levensbeschouwelijke universiteiten*
 - o Protestantse Theologische Universiteit
 - o Theologische Universiteit Apeldoorn

- o Theologische Universiteit Kampen
- o Universiteit voor Humanistiek
- *Particuliere universiteiten*
 - o Nyenrode Business Universiteit

Promoveren gebeurt op een zeer specifiek onderwerp. Een universiteit kan uw onderzoeksvorstel, vaak met de Engelse term *research proposal* aangeduid, alleen accepteren als het aansluit op de eigen kennisdomeinen. Zo kunt u bijvoorbeeld aan Nyenrode Business Universiteit geen onderzoek doen naar de behandeling van trombose. Maar zelfs als een onderwerp past binnen een van de faculteiten, dan kan er binnen de universiteit nog steeds kennis op het gebied van dat ene specifieke onderwerp ontbreken. Dan moet u dus verder zoeken naar een hoogleraar die in elk geval op inhoudelijke gronden geschikt zou kunnen zijn als uw promotor.

Als u echter nog niet uw onderwerp strak hebt afgebakend en uzelf de vrijheid geeft om eerst wat meer verkenningen uit te voeren, dan kunt u ook met andere afwegingen een universiteit kiezen.

3.7.1 RANKINGS EN REPUTATIES

Er zijn zo'n 17.000 universiteiten verspreid over de hele wereld. Er worden met grote regelmaat

lijstjes opgesteld die de universiteiten ranken, onder meer naar het aantal publicaties, Nobel-prijzen die zijn toegekend aan de staf of alumni, en het aantal keren dat onderzoekers worden geciteerd. Hierin zijn de Nederlandse levensbeschouwelijke en particuliere universiteiten buiten beschouwing gelaten. Is zo'n ranking belangrijk? Ja, voor de universiteiten wel, want het draagt bij aan het internationale aanzien en hoger aanzien trekt excellente studenten en hoogleraren aan.

Ranking is om diezelfde reden ook belangrijk voor studenten die een academische carrière voor ogen hebben. Daarvan is bij buitenpromovendi in mindere mate sprake. Hoewel een klein aantal een deeltijdaanstelling aan een universiteit ambiert, is zo'n aanstelling voor verreweg de meeste buitenpromovendi niet zo interessant. Zij staan immers óf midden in een maatschappelijke carrière óf promoveren na hun maatschappelijke carrière uit interesse. Daarnaast krijgt u als gepromoveerde *working professional* veel vaker de vraag *waarop* u bent gepromoveerd dan *waar*; de strijd om de rankings en reputaties woedt ver weg van de dagelijkse praktijk van het bedrijfsleven of de publieke sector. Bovendien zijn de kwaliteitsverschillen tussen de Nederlandse universiteiten minimaal in verhouding tot bijvoorbeeld de Verenigde Staten.

Sinds de invoering van het Standard Evaluation Protocol (SEP) in 2003 kent Nederland een nieuw landelijk evaluatiesysteem voor publiek gefinancierd onderzoek. Het SEP schrijft voor dat elke onderzoekseenheid om de zes jaar een externe evaluatie (visitatie) ondergaat en dat de onderzoekseenheid om de drie jaar een interne zelfevaluatie uitvoert. Universiteiten maken hun hoogste SEP-scores bekend via hun website. Wie verder wil weten hoe de verschillende universiteiten scoren, kan er voor een goede indruk de *Keuzegids Universiteiten* op naslaan. In de

editie 2013 strijkt Wageningen University met de hoogste eer, direct gevolgd door de Radboud Universiteit Nijmegen. Per opleiding kan de kwaliteit van een lager gerankte universiteit ook pieken: de opleidingen Bestuur & Organisatie van de Universiteit Utrecht, Economie van de Universiteit Maastricht, Sociologie van de Radboud Universiteit Nijmegen en Psychologie van de Erasmus Universiteit Rotterdam zijn volgens de keuzegids de witte raven. Natuurlijk, de ranglijst is gebaseerd op de oordelen van studenten en deskundigen over vierhonderd bacheloropleidingen en zegt dus niets over de kwaliteit van de begeleiding die u ontvangt bij een promotietraject. Toch is deze ranglijst een indicatie voor de kwaliteit van de staf en daar krijgt u als buitenpromovendus wel mee te maken.

We kijken ook nog even naar de internationale rankings (tabel 3). Van eigen bodem is er de Leiden Ranking, gepubliceerd door het Centre for Science and Technology Studies (CWTS) van de Universiteit Leiden. De Academic Ranking of World Universities, kortweg ARWU, is een initiatief van het Center for World-Class Universities van de Shanghai Jiao Tong University en wordt daarom ook wel Sjanghai ranking genoemd. De Times Higher Education World University Ranking (THE) komt tot stand in samenwerking met Thomson Reuters. De samenstellers zijn niet de minsten en er is dus alle reden om trots te zijn op de hoge posities die de Nederlandse universiteiten innemen. Bovendien maakt het op een schaal van 1 tot 17.000 niet meer zoveel uit of je op de 64ste of 206de plaats staat.

Tabel 4: Internationale universitaire rankings (Nederlandse universiteiten)

	Shanghai (2017) Top 500 wereld	THE (2018) Top 400 wereld	Leiden (2017) Top 500 Europa
	- Nobelprijzen en andere prijzen - Veelgeciteerde onderzoekers - Citatie-indexen - Artikelen in <i>Nature</i> , <i>Science</i> en citatie-indexen	- Onderwijsmilieu - Onderzoeksreputatie - Citatiescores - Derde geldstroom - Internationale oriëntatie	- Citaties - Publicaties - Citaties per publicatie - Niet geciteerde publicaties - Citaties per publicaties, genormaliseerd
Erasmus Universiteit Rotterdam	73	72	102
Radboud Universiteit Nijmegen	101-150	122	109
Rijksuniversiteit Groningen	59	83	89
Technische Universiteit Delft	151-200	63	203
Technische Universiteit Eindhoven	301-400	141	329
Tilburg University	-	195	775
Universiteit Leiden	88	67	122
Universiteit Maastricht	201-300	103	222
Universiteit Twente	301-400	179	376
Universiteit Utrecht	47	68	59
Universiteit van Amsterdam	101-150	59	74
Vrije Universiteit Amsterdam	101-150	165	103
Wageningen Universiteit	101-150	64	183

3.7.2 BEGELEIDE TRAJECTEN

De lat hoog leggen voor uzelf kan nooit kwaad, maar uzelf aanmelden als (*external*) *PhD candidate* bij MIT of Cambridge is een grove onderschatting van de extreem hoge standaarden die deze topinstituten hanteren. Ook van buiten-

promovendi wordt daar verwacht dat zij over excellente onderzoeksvaardigheden beschikken en dat is nu net wat bij buitenpromovendi vaak een wat zwakkere plek is. Uw vroegere kennis is bijvoorbeeld weggezaakt of achterhaald, of u hebt de internationale literatuur niet bijgehouden.

Dat is vaak ook een hindernis voor buitenpromoveren in Nederland. Juist daarom kan de beschikbaarheid van een begeleid traject een belangrijke overweging zijn in de keuze voor een universiteit. Bovendien toont onderzoek aan dat lidmaatschap van een onderzoeksgroep bevorderlijk is voor promoveren. Met name promovendi in disciplines die solistisch onderzoek kennen (vooral te vinden in de alfa- en gammadisciplines, en wiskunde), profiteren van de sociale contacten met medepromovendi en begeleiders (Sweitzer, 2009; Trigwell & Dunbar-Goddet, 2005; zie ook 5.5.3). Interactie in een academische omgeving garandeert voltooiing niet, maar geen interactie vergroot de kans op een onvoltooid proefschrift (Tinto, 1987; zie ook 5.15). Dat kan een goed argument zijn om voor een universiteit te kiezen die een begeleid traject aanbiedt of toegang geeft tot een *graduate school*.

Vrijwel alle universiteiten beschikken over een of meerdere graduate schools. Deze zijn verbonden aan een specifieke universiteit. De Vrije Universiteit Amsterdam bijvoorbeeld kent de William James Graduate School, Graduate School of Theology, Graduate School of Social Sciences, VU Graduate School of Economics and Business, VU Graduate School of Humanities, en de ACTA Graduate School of Dentistry. In Groningen zijn er de Graduate School of Science, Graduate School of Medical Sciences, Graduate School for the Humanities, Graduate School of Philosophy, Graduate School of Economics and Business, Graduate School of Behavioural and Social Sciences, Graduate School of Spatial Sciences, Graduate School of Law, en de Graduate School of Theology and Religious Studies. Bij Tilburg University en de Universiteit voor Humanistiek wordt u, zodra u als buitenpromovendus bent ingeschreven, automatisch deel van de graduate school. Daarnaast zijn er nog tientallen landelijke onderzoeks-

scholen, veelal virtuele samenwerkingsverbanden tussen universiteiten. Een overzicht hiervan staat op knaw.nl → zoek op 'ecos' → selecteer 'Alle onderzoeksscholen'.

Alle graduate schools en onderzoeksscholen beschikken over een op onderzoek toegespitste infrastructuur en bieden reguliere (en soms ook buiten)promovendi inhoudelijke begeleiding, cursussen en praktische ondersteuning. Bovendien ontmoet u er medepromovendi die een belangrijk sociaal netwerk en inhoudelijk klankbord vormen en met wie u de worstelingen en overwinningen kunt delen. Tot slot hebt u, wanneer het inleveren van een proposal tot het promotietraject behoort (4.6), vaak de vrijheid om met meerdere begeleiders, hoogleraren en potentiële promotoren te sparren over uw onderwerp; belangrijk, want niet zelden verschuift de scope gedurende het formuleren van de onderzoeksvraag (3.4 en 4.4).

De eisen en de inhoud van het aanbod kunnen behoorlijk variëren; de graduate schools van Wageningen University bieden buitenpromovendi wel de begeleiding van een promotor, maar niet de onderzoeksfaciliteiten en ondersteunende diensten. Er zijn graduate schools waar u op elk moment in het jaar kunt beginnen of juist alleen op speciale startdata. Verder kunnen de kosten enorm verschillen.

Durft u de stap ineens naar een officieel promotietraject niet aan, kies dan voor een opstapje. Zo biedt de Erasmus Universiteit Rotterdam het Hora Est-introductietraject aan. Gedurende een half jaar maakt u (opnieuw) kennis met methodologie, statistiek en wetenschappelijk schrijven. Ook werkt u, onder meer gesteund door intervisiebijeenkomsten, aan een onderzoeksvoorstel. Zodra dit klaar is, komt u bij alle universiteiten en/of promotoren met wie u in gesprek gaat goed beslagen ten ijs. Dit Hora Est-traject is daarnaast ook een goede ervaring

om te ontdekken of u inderdaad een passie voor promoveren hebt. Nog laagdrempeliger (en goedkoper) zijn de cursussen die universiteiten en hogescholen aanbieden binnen het gezamenlijke initiatief HOVO (Hoger Onderwijs Voor Ouderen; hovo-nederland.org) voor iedereen vanaf vijftig jaar. Zo heeft de HOVO van de Vrije Universiteit Amsterdam een serie van tien workshopbijeenkomsten ‘Werken aan een promotievoorstel’, en kunt u bij de HOVO Utrecht de promotiecursus ‘Promoveren of wetenschappelijk schrijven’ van acht bijeenkomsten volgen.

Ook buiten de academische muren worden pre-promotietrajecten aangeboden, bijvoorbeeld door de stichting PromotumPromovendi (promotumpromovendi.org) en het Nederlands Instituut voor Onderzoek en Promotiebegeleiding (promotiebegeleiding.nl). Daarnaast organiseert Campus Orleon (campusorleon.nl) meerdere keren per jaar oriëntatiebijeenkomsten voor aspirant-buitenpromovendi en biedt individuele adviesgesprekken aan.

3.8

WETENSCHAPPELIJKE PRODUCTEN

Promoveren is het afleggen van een proeve van bekwaamheid en u zult dus op enig moment moeten aantonen dat u bekwaam bent. Dat kan op verschillende momenten en in verschillende vormen. De meest voorkomende zijn een bundel artikelen en een boek, maar ook een proefontwerp behoort tot de mogelijkheden.

Becher en Trowler (2001) hebben wetenschapsculturen eens beschreven aan de hand van een onderscheid tussen stad en platteland. De stad kent een druk, hectisch leven terwijl men op het platteland de tijd neemt om alles tot rijping te laten komen. Dit verschil komt ook tot uitdrukking in de keuze voor artikelen of een boek. Ligt uw vakgebied in de stad, dan liggen artikelen meer voor de hand; ligt het op het platteland, dan zal een boek eerder vanzelfsprekend zijn. Soms is de keuze aan u, soms niet en bepaalt uw promotor wat het wordt.

3.8.1 ARTIKELEN

Stel, uw vakgebied is volop in beweging. Dat is vaak het geval met nieuwe vakgebieden waarin nog veel te ontdekken valt. In hoog tempo volgen de artikelen elkaar op en elke dag wel is er nieuws te melden. Hoe maakt u uzelf verstaanbaar in deze kakofonie? Hoe neemt u positie in? Deze vragen zijn minder relevant dan de vraag wanneer. In drukke (stedelijke) vakgebieden is het voor het verwerven van autoriteit zaak om snel uw naam te verbinden aan uw onderwerp. Pas na vier jaar op de markt komen met een boek is dan in veel gevallen te laat: iemand anders is er al met de eer vandoor gegaan, u kunt nooit vier jaar vakliteratuur in een boek actueel houden, het vakgebied is anders dan toen u eraan begon

en niemand zit meer op uw bevindingen te wachten. U kunt dan beter kiezen voor een bundel wetenschappelijke artikelen. In het promotiereglement van uw (beoogde) universiteit kunt u lezen of dit tot de mogelijkheden hoort. In de meeste gevallen kan het, mits er voldoende samenhang in de artikelen is en u er een algemene inleidende tekst en samenvattend overzicht bij geeft.

Voordelen zijn er genoeg. Het eerste is dat u uw proces in keurige tijdvakken kunt indelen en telkens met een artikel een deel (hoofdstuk) van uw proefschrift afrondt. Elk artikel is immers al door de molen van *peer review* gegaan (en dat is een equivalent van een manuscript- of leescommissie). Het tweede is dat uw onderzoek *actueel* blijft. In elk artikel kunt u immers nieuwe literatuur gebruiken. Het derde is dat de *opbouw* van uw onderzoek goed geordend is en evenwichtig te plannen: het *literature review* aanbieden aan blad X in september, de methodensectie in blad Y in maart, et cetera. Het geeft rust om met een dergelijke regelmaat te kunnen werken. Het vierde is dat u vaker in *citatiescores* terecht kunt komen. Een citatiescore is een maat voor uw wetenschappelijke populariteit. Mocht u een (deeltijd)carrière aan de universiteit ambiëren (6.13.1), dan is de citatiescore een van de criteria waarop u beoordeeld wordt.

DR. HABIL.

In sommige landen kan een doctor een tweede wetenschappelijke promotie doen, waarbij de geschiktheid om onderwijs te geven wordt beoordeeld. Dit is vrijwel overal in Duitsland een voorwaarde voor een hoogleraarpost. Deze zogenaamde habilitatie (met een *Habilitationschrift* en het verzorgen van een openbaar college ten overstaan van een beoordelingscommissie) leidt ertoe dat men de (ambts) titel PD ('privaatdocent') voor de naam voeren mag voeren, die in Duitstalige landen afgekort wordt met PD indien men aan de universiteit verbonden is en met Dr. habil. indien dit niet meer zo is.

Meerdere publicaties wegen zwaarder dan een enkel boek. Een hiermee samenhangend, vijfde, voordeel, is dat uw *promotor als coauteur* mee kan scoren met uw publicaties als die ook relevant zijn voor diens leerstoel (en dus meetellen bij de resultaten daarvan). Een laatste voordeel is dat u vanaf dag één oefent met *wetenschappelijk schrijven*, zowel in structuur als jargon. Het kan veel ellende opleveren als u daar pas op het einde van het proces mee begint (5.2).

Als u promoveert op artikelen, dan hoeft u niet alle artikelen alleen te schrijven. Sterker nog, in sommige disciplines in de bèta-, gamma- en medische wetenschappen worden artikelen met meerdere auteurs serieuzer genomen dan artikelen met een enkele auteur. Er is wel een minimumaantal artikelen waarvan u de eerste auteur moet zijn. De volgorde van auteurs is veelzeggend, maar per discipline varieert wat de volgorde precies zegt. Bij gelijkwaardige bijdragen staan de auteurs op alfabetische volgorde van de achternaam. Bij promoties is deze gelijkwaardigheid vaak niet aan de orde. De eerste plek is dan gereserveerd voor degene die het grootste deel van het onderzoek heeft gedaan (u dus), de tweede voor de begeleider (uw promotor) en als er iemand anders is die het onderzoek bedacht heeft, dan komt die als laatste. Soms moet degene die bijvoorbeeld de technische ondersteuning heeft verzorgd of de statistische data heeft geanalyseerd ook vermeld worden. Vraag vooraf aan uw promotor wat binnen uw vakgebied usance is, dan komt u niet voor vervelende verrassingen te staan.

Ook als u promoveert op artikelen, verschijnt uw proefschrift altijd in boekvorm, namelijk als gebundelde artikelen met aanvullende tekst die de logische samenhang zichtbaar maakt. Gaat u promoveren op artikelen, ga dan de volgende zaken na in uw promotiereglement:

1. Hoeveel onderdelen van het proefschrift mogen al eerder gepubliceerd zijn en zijn er onderdelen die nieuw moeten zijn in het proefschrift?
2. Hoeveel tijd mag er tussen het eerste gepubliceerde artikel en het verschijnen van het proefschrift zitten? Zijn eerdere artikelen ten tijde van het inleveren van het proefschrift nog in overeenstemming met de actualiteit van de wetenschappelijke inzichten of moeten ze daar door bewerking of toegevoegd commentaar nog mee in overeenstemming worden gebracht?
3. Wanneer er sprake is van coauteurschap, is dan voldoende zichtbaar dat u een zelfstandige en essentiële bijdrage hebt geleverd? Moet u dit met een schriftelijke verklaring van de coauteur(s) aantonen?
4. Wat zijn de criteria voor de tijdschriften waaraan u uw artikelen aanbiedt?

3.8.2 BOEK

Stel, uw vakgebied is niet meer zo piepjong, maar zo rijk dat er altijd wel wat nieuws in te ontdekken valt, als u maar goed – en anders – ernaar kijkt. De alfawetenschappen, die zich bezighouden met de producten van de menselijke geest, zijn bijvoorbeeld nooit klaar, want de menselijke geest blijft maar produceren en in al die producten zijn patronen te ontdekken. En ook de gammawetenschappen blijven in beweging, want die hebben te maken met wat Merton *the essential paradox of social action* noemt: “the ‘realization’ of values may lead to their renunciation” (1973, p. 245). Giddens heeft het dan over *reflexivity*:

“In the social sciences, to the unsettled character of all empirically based knowledge we have to add the ‘subversion’ which comes from the reentry of social scientific knowl-

edge into the context it analyses [...] the chronic revision of social practices in the light of the knowledge about those practices.” (Giddens, 1990, p. 40)

Ook vakgebieden met lange tradities blijven zichzelf dus vernieuwen, alleen volgen de vernieuwingen elkaar meestal niet zo snel op. In dergelijke vakgebieden is het boek een gangbaar product van uw eigen geest. Ook het boek heeft verschillende voordelen. Het eerste is dat het *intuïtief aansluit* bij wat veel buitenpromovendi in hun droom over het promoveren voor ogen hadden: een eigen, wetenschappelijk boek over iets wat hen, en mogelijk een groter publiek fascineert. Ten tweede geeft een boek vaak wat meer mogelijkheden voor *samenhang*, doordat de hoofdstukken gemakkelijker een eenheid vormen dan losse artikelen; hoewel die natuurlijk ook samenhangen, kan de stijl per artikel variëren met de *author guidelines* van de *journals* (5.2.8). Ten derde is het gemakkelijker om van een boek een *aantrekkelijke handelseditie* te maken. Ten vierde geeft een boek ook wat *rust*. U hebt geen deadlines voor deelproducten tussendoor en kunt u concentreren op het grotere geheel. Een boek heeft daarnaast ook nadelen. Juist omdat er geen tussentijdse deadlines zijn, kan plannen lastiger worden en kunt u het idee krijgen te verdrinken in een zee zonder begin en eind. Daarnaast is een boek wetenschappelijk gezien van minder waarde; niet omdat de inhoud van slechtere kwaliteit is, maar omdat u (en uw promotor) er minder punten mee scoren.

3.8.3 EEN PROEFONTWERP

Volgens de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) kunt u ook promoveren op een proefontwerp. In hoeverre het proefontwerp een ontwerptekening dan wel een tastbaar ontwerp, model, programma,

bewerking van grondstoffen of ander product is, verschilt per universiteit. Sommige promotiereglementen bevatten de criteria waaraan een proefontwerp moet voldoen. Deze zijn bijvoorbeeld originaliteit, gebruikmaking van geëigende vaktheoretische kennis, berekeningen en methodieken, en het verder ontwikkelen van bestaande wetenschappelijke kennis. In alle gevallen is een op schrift gestelde wetenschappelijke verantwoording en documentatie onderdeel van het ontwerp.

3.8.4 ANDERSOORTIGE PRODUCTIES

Lange tijd waren naast proefontwerpen de boeken en artikelen de enige vormen waarmee iemand kon promoveren, maar de laatste tijd verschijnen hier en daar andere producties voor de verdediging. Zo is het proefschrift van Jan Truijens, *De Informatie-Infrastructuur. Waarborg voor de kwaliteit van de informatiehuishouding* (2010) alleen verschenen op cd-rom. Deze bevat naast een aantal pdf-bestanden (met de dissertatie, de samenvatting en een aantal artikelen) ook geluidsbestanden (een gesproken samenvatting, een interview, sportverslaggeving en een aantal muziekstukken). Tekst is nog steeds dominant, maar ook andere expressies krijgen de ruimte. Nick Sousanis pakt het nog rigoureuzer aan. Zijn dissertatie *Unflattening: A visual-verbal inquiry into learning in many dimensions* (in progress), krijgt de vorm van een stripverhaal. Ook documentaires behoren tegenwoordig tot de mogelijkheden. U moet bij de meeste universiteiten wel vooraf toestemming vragen; in het promotiereglement van uw universiteit is hierover de informatie te vinden.

3.9

NEDERLANDS, ENGELS OF TOCH EEN ANDERE TAAL

De keuze voor een taal heeft op drie aspecten betrekking: de taal waarin u uw proefschrift publiceert, de taal waarin u de verdediging voert en de taal waarin u een eventuele handelseditie laat verschijnen. Omdat u in principe al vanaf de eerste dag gaat schrijven, moet u hierover vrij snel een beslissing nemen.

Het is gebruikelijk om een proefschrift in het Nederlands, Engels, Frans of Duits, of wellicht Spaans te schrijven. Kijk hiervoor in het promotiereglement van uw universiteit. Daar staat ook hoe u voor een andere taal toestemming kunt vragen aan het College voor Promoties.

3.9.1 WAT IS HET MAKKELIJKST?

Schrijven in de moedertaal schrijft het makkelijkst en leest het makkelijkst na. Bovendien is het mogelijk veel goedkoper, omdat u bij een goede eigen taalvaardigheid geen *native editor* hoeft in te schakelen om de tekst te vertalen of te redigeren.

3.9.2 WIE IS UW DIRECTE DOELGROEP?

Naast hopelijk een brede kring van algemeen belangstellenden hebt u wellicht ook een speciale doelgroep op het oog voor wie uw informatie interessant is. Lies Schilder (2013) promoveerde op de identiteit van de (Nederlandse) maatschappelijk werker en haar boek is opgenomen in het curriculum van de relevante beroepsopleidingen. Het betreft dan vooral Nederlandstalige hbo-studenten van wie geen grote vaardigheid wordt verwacht in het bestuderen van Engelse literatuur. Een Nederlands proefschrift is dan ook een logische keuze.

3.9.3 HOE GROOT IS UW INDIRECTE DOELGROEP?

Engels is de *lingua franca* van de wetenschap. Wanneer u vooral internationaal door zoveel mogelijk belangstellenden gelezen wilt worden, ligt een publicatie (of latere vertaling) in het Engels voor de hand. Daarbij geldt dat sommige onderwerpen minder universeel zijn dan andere. Zo schreef Jet van Rijlaarsdam (2010) een prachtig proefschrift over het lager onderwijs in Schoonhoven in de tweede helft van de negentiende eeuw. Zeg nooit 'nooit', maar de kans lijkt vrij gering dat er een grote vraag naar een Engelse versie op gang komt voor zo'n specifiek Nederlands historisch onderzoek.

3.9.4 WAT IS DE DOMINANTE VAKLITERAATUUR?

Op het gebied van rechtsgeleerdheid heeft Duitsland een lange traditie, vernieuwende en provocerende filosofie kwam de laatste eeuw uit Frankrijk. En zo heeft elk land zijn wetenschappelijke stokpaardjes. Lang niet alle primaire en secundaire literatuur is vertaald naar het Engels, laat staan naar het Nederlands. Als u dan toch in het Nederlands wilt publiceren, dan gaat u de uitdaging aan om voor vaak doordachte conceptuele terminologie een dekkend Nederlands equivalent te vinden; maar hoe zou u *différance* van Derrida vertalen, of *Fiskalkleptokratie* van

Sloterdijk? Bovendien bevordert het voortdurend schakelen tussen twee talen niet altijd de voortgang en kwaliteit van de formuleringen.

3.9.5 WIE IS UW (CO)PROMOTOR?

Het is de bedoeling dat de mensen die u begeleiden, kunnen lezen wat u schrijft. Als u een niet-Nederlandstalige promotor of copromotor hebt of wenst, dan heeft dat automatisch gevolgen voor de taal van uw proefschrift.

3.9.6 WIE ZIT ER IN UW LEESCOMMISSIE?

De leescommissie bestaat uit een per universiteit wisselend aantal gepromoveerde leden die uw proefschrift beoordelen op de criteria die het promotiereglement stelt (3.10.10 en 6.4). Ook voor hen geldt dat het proefschrift toegankelijk moet zijn. De leescommissie wordt doorgaans in overleg met de promovendus samengesteld. Dit gebeurt echter pas in de laatste fase van uw promotieonderzoek; uw manuscript is dan vrijwel af en even van taal switchen is er niet bij. Een Nederlands proefschrift stuurt dus voor een deel de samenstelling van de leescommissie naar Nederlandse (of Vlaamse of wellicht Zuid-Afrikaanse) leden. Als u op voorhand weet dat u een of meer niet-Nederlandstalige leden in de leescommissie wenst, dan moet u hiernaartoe plannen: of al vanaf het begin in de andere taal schrijven, of zorgen dat u na het finale akkoord van uw promotor (en eventuele copromotor) voldoende tijd hebt voor een volledige vertaling voordat het manuscript aan de leescommissie wordt gezonden.

3.9.7 SAMENVATTING

De samenvatting is het meest gelezen onderdeel van uw proefschrift. De promotiereglementen schrijven uniform de volgende regels voor over de taal waarin de samenvatting moet worden geschreven:

- Nederlands proefschrift: samenvatting in het Engels, Frans of Duits.
- Engels, Frans of Duits: samenvatting in het Nederlands.
- Andere taal: samenvatting in het Nederlands én in het Engels, Frans of Duits.

3.9.8 VERDEDIGING

Aan een Nederlandse universiteit verdedigt u in principe in het Nederlands uw proefschrift; óók als het proefschrift niet in het Nederlands is geschreven en ook als uw promotor en/of copromotor niet-Nederlandstalig is.

Wanneer de leescommissie bestaat uit een combinatie van Nederlandstalige en niet-Nederlandstalige leden, dan beantwoordt u de Nederlandse vragen in het Nederlands en de anderstalige vragen in de taal waarin ze zijn gesteld (meestal Engels), tenzij het promotiereglement voorschrijft dat wanneer één lid of adviseur van de promotiecommissie de Nederlandse taal niet beheerst, de hele zitting in het Engels is. Bij een volledig niet-Nederlandse leescommissie of op uw verzoek vindt de verdediging geheel in een andere taal plaats.

Tijdens het lekenpraatje spreekt u uiteraard de taal die door de meeste aanwezigen begrepen wordt; dit mag dus afwijken van de taal tijdens de verdediging.

3.9.9 HANDELEDITIE

Een handelseditie is bestemd voor de verkoop en dus kiest u de taal of talen die het beste aansluiten op uw markt.

Aantekeningen

VERHALEN

BUITENPROMOVENDUS BIRGIT SNIJDER-KUIPERS, KANDIDAAT-NOTARIS DE BRAUW BLACKSTONE WEST- BROEK, RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Thema: ondernemingsrecht

Titel proefschrift: Omzetting als rechtsvormwijziging

Universiteit: Rijksuniversiteit Groningen

Promotoren: prof. mr. M. (Martin) van Olffen en prof. mr. dr. L.C.A. (Leon) Verstappen

Op het internationale high-end juristenkantoor De Brauw Blackstone Westbroek ligt de lat hoog. De gezaghebbende publicatie *Chambers Europe 2017* wees 47 De Brauw-partners aan als leidend op hun vakgebied. Senior associate Birgit Snijder-Kuipers wist haar buitenpromotie te combineren met een docentschap in de vakgroep Privaatrecht en Notarieel Recht aan de Rijksuniversiteit Groningen, en werd in de tussentijd ook nog drie keer moeder.

“Juridische proefschriften zijn doorgaans anders dan bijvoorbeeld medische proefschriften. Wij benaderen onderwerpen in eerste instantie theoretisch. Je ziet onder juristen weinig buitenpromoties; dat is een kwestie van tijd en geld. Voor mij was de combinatie De Brauw en RUG prettig. Ten tijde van mijn promotieonderzoek was op de universiteit geld schaarser dan tijd; in het bedrijfsleven was tijd schaarser dan geld.”

“Mijn proefschrift gaat over een onderdeel in het ondernemingsrecht waarover tot op dat moment weinig geschreven werd: het omzetten van bijvoorbeeld een stichting in een bv. Het werd misschien wel gezien als een juridisch weinig uitdagende rechtsfiguur die bovendien tot dan toe sporadisch voorkwam. Maar het werd steeds actueler en vormde dus een gat in de markt. Als vervanging van de bestaande term ‘omzetting’ introduceerde ik de nieuwe benaming ‘rechtsvormwijziging’, omdat die term de inhoud beter dekt. Ik ben er ook snel over gaan publiceren, waarna anderen het begrip al in hun stukken gingen gebruiken.”

“Ik heb heel bewust mijn beoogde promotoren uitgezocht. Leon Verstappen is een zwaargewicht in notarieel recht in Groningen en schreef zijn proefschrift over een aan mijn onderzoek gelieerd onderwerp. Martin van Olffen is partner bij De Brauw en verbonden aan de Radboud Universiteit Nijmegen, en zit door de verbinding met de praktijk uitstekend in het onderwerp. Beiden zijn mijn collega’s en waren zeer bereikbaar en beschikbaar voor overleg over het onderzoek. Voorafgaand aan het eerste gesprek heb ik goed nagedacht over de belangen van de promotor om mij te begeleiden. Als promovendus denk je misschien: ik doe al het werk en de universiteit krijgt daarvoor geld. Maar een hoogleraar denkt: ze is nu enthousiast, maar houdt ze dat vol? Kan ze schrijven? Ik heb al 180 dingen op mijn bord liggen, past dit erbij? We hebben ook meteen heel duidelijke werkafspraken gemaakt, elke drie maanden een overleg. Voor mezelf had ik echt een

weekplanning opgesteld, een paar jaar vooruit. Conform die planning leverde ik steeds een week voor ons driemaandelijks overleg nieuwe stukken aan.”

“De samenstelling van de leescommissie is in overleg met de promotoren tot stand gekomen. In de periode na de beoordeling van de leescommissie tot de promotieplechtigheid heb ik alle leden van de leescommissie persoonlijk mijn boek gebracht. Mét de vraag welke tip ze me konden geven voor mijn promotie. Achteraf was dit een gouden greep, ze vonden het hartstikke leuk. Ook bij alle hoogleraren die hadden ingetekend op mijn boek heb ik mijn boek persoonlijk afgeleverd, zodat ik meteen kon kennismaken.”

“Promoveren was voor mij puur hobby. Een ander gaat volleyballen, ik had mijn proefschrift. Ik heb er acht jaar aan gewerkt. Dus ook echt acht jaar niet op vakantie geweest. Naast avonden en weekenden waren tweede paasdag, tweede pinksterdag en tweede kerstdag heel fijne werkdagen. De Brauw heeft mij altijd uitstekend gefaciliteerd. Ik werd uitzonderlijk goed geholpen door de collega’s van ons informatiecentrum; het feit dat vrijwel alle informatie beschikbaar is vanuit ons kantoor vergemakkelijkt het werkproces. Aan het eind kon ik er vier maanden tussenuit om mijn proefschrift af te maken.”

“Ik heb weliswaar voor mijn onderzoek naar het buitenland gekeken, maar we hebben te maken met specifiek Nederlands recht. Ik heb mijn proefschrift daarom in het Nederlands geschreven, terwijl ik nu eerder voor Engels zou kiezen. Je verbreedt daarmee immers je marktgebied en Engels is onder ondernemingsrechtjuristen steeds meer de voertaal geworden. Mijn grootste kostenpost betrof een onderzoek bij de Kamer van Koophandel. Er was belangstelling van verschillende uitgevers, ik wilde echter zelf heel graag in een bepaalde serie van Kluwer. *Part of the deal* is dan dat je gratis een aantal exemplaren van je boek ontvangt, geen verdere beloning.”

“Ik was nieuwsgierig naar de intellectuele uitdaging. Je verdiepen in een juridisch onderwerp zonder directe tijdsdruk zoals in zaken vond ik prettig. Ik ben denk ik ambitieus, maar realiseer me dat ook veel zaken in het leven niet te plannen zijn. Voor ik begon met schrijven nam ik me voor om pas na mijn proefschrift eens over kinderen te gaan nadenken, toen mijn proefschrift klaar was had ik er drie. Want alles gaat gewoon door.”

PROMOTOR KATRIEN TERMEER, WAGENINGEN UNIVERSITY

“Een proefschrift is een genre waarin je over onderzoek schrijft”

Prof. dr. ir. C.J.A.M. (Katrien) Termeer is hoogleraar Bestuurskunde aan Wageningen University. Een standaardmanier om buitenpromovendi te begeleiden, heeft ze niet. Wel hanteert ze twee criteria op grond waarvan ze beslist of ze met een buitenpromovendus in zee gaat: het moet klikken en je moet je aan de regels van het genre willen houden.

“Ik heb drie categorieën van buitenpromovendi. De eerste bestaat uit mensen die werken bij Alterra of LEI, de onderzoeksinstituten die aan Wageningen University zijn verbonden. Deze mensen zijn dagelijks met onderzoek bezig en willen hun onderzoek gebruiken om te promoveren. Soms krijgen ze een klein budget, maar vaak doen ze het ernaast. Dan is er nog een categorie van mensen uit de praktijk, dus beleidsmakers en organisatieadviseurs. Die hebben vaak een rijke praktijkervaring, maar geen ervaring als onderzoeker. En tot slot wordt een derde, voor mij nieuwe categorie gevormd door mensen uit ontwikkelingslanden. Zij zijn verbonden aan een buitenlandse universiteit maar willen graag een Nederlandse promotor. Ze hebben geen aanstelling in Wageningen en hun eigen universiteit betaalt het.”

“Tegenwoordig zoek ik er altijd andere mensen bij, ik stel een begeleidingsteam samen van minstens twee. Dat heeft als praktische reden dat je het werk kunt verdelen en soms is er gewoon aanvullende expertise nodig. Mijn begeleiding wisselt, ik heb daarin geen standaardvorm. Sommige buitenpromovendi vraag ik eerst een onderzoeksvoorstel te schrijven, dat moet worden goedgekeurd door de commissie van onze onderzoeksschool. Zo kan ik ook meteen zien of ze het serieus menen. Vaak zijn dat buitenpromovendi uit de tweede categorie. Ze hebben wel een heel doorleefde kennis van de praktijk, maar hun onderzoeksvaardigheid is een vraagstuk. Ze moeten leren hoe ze hun praktijk onderzoekbaar maken. Het schrijven van een onderzoeksvoorstel helpt hen daarbij en ik geef ook tips over goede methodologieboeken. Ook de buitenpromovendi uit de derde categorie laat ik nog wel eens een onderzoeksvoorstel schrijven. Voor velen van hen geldt dat ze een andere opleiding en daardoor ander beeld van onderzoek hebben dan wij hier in Nederland. Voor hen is onderzoek een kwestie van data verzamelen en beschrijven, maar voor ons gaat het nadrukkelijk ook om analyse van de data. Ook moet je uitkijken met hoe je theorie toepast. Bestuurskundige theorie uit Nederland gaat over de Nederlandse praktijk. Je kunt daarmee niet zomaar iets zeggen over bijvoorbeeld decentralisatie in Ghana. Andere buitenpromovendi,

meestal uit de eerste categorie en afhankelijk van het moment in hun carrière, hebben al zo veel onderzoekservaring, dat ik het niet meer nodig vind dat ze een onderzoeksvoorstel ter goedkeuring aan de commissie voorleggen.”

“Hoe ik iemand begeleid, hangt ook af van de vorm waarin ze promoveren. Sommigen kiezen voor een boek, maar mijn eigen voorkeur gaat steeds meer uit naar artikelen, ook omdat dat in Wageningen gangbaarder wordt. Ze schrijven dan vier artikelen samen met mij of iemand anders van onze onderzoeksgroep. De manuscriptcommissie en corona zijn meestal wel wat kritischer als het om buitenpromovendi met een boek gaat. Bij een promotie op artikelen is dat anders, dan is het werk al geaccepteerd. Maar in alle gevallen geldt: een proefschrift is een genre en daarbinnen gelden regels die je moet volgen. Het is geen beleidsstuk of autobiografie, maar een transparante beschrijving van onderzoek, met een goede theoretische en methodologische onderbouwing en verantwoording van je data. Dat moet je kunnen of leren, en in elk geval leuk vinden. In de eerste gesprekken vraag ik daarom goed door op de motivatie. Gaat het je om de titel? Ben je echt nieuwsgierig? Wil je de diepte ingaan? Of heb je een punt te maken? Dat wil ik scherp hebben, want het kost veel. Als mensen zeggen dat ze het leuk vinden om hun ervaringen op te schrijven, of belangrijk om iets na te laten, dan raad ik hen het promoveren af of adviseer ik hen om eerst een artikel in een vaktijdschrift geplaatst te krijgen. Als ze het dan nog steeds leuk vinden, dan kunnen ze er nog eens over nadenken. Soms raad ik hen ook aan om eens met andere mogelijke promotoren te gaan praten. Het moet wel echt klikken in die eerste paar gesprekken, want je gaat samen een onzeker traject in. En klikken is dat je elkaar weet te enthousiasmeren.”

“Iedere buitenpromovendus heeft wel iets bijzonders. Ik leer veel van bijvoorbeeld het veldwerk in Afrika, maar ook van nieuwe auteurs die aangedragen worden en nieuwe werelden die onderzocht worden. Ik heb een buitenpromovendus gehad uit de organisatieadvieswereld, die het werk van twee filosofen heeft gebruikt van wie ik zelf nog nooit gehoord had. Een andere buitenpromovendus heeft mijn theorie goed geoperationaliseerd voor het onderzoek naar conflicten in een voor mij nieuwe praktijk.”

BUITENPROMOVENDUS RICHARD VAN HOUDT, DIRECTOR CORPORATE CLIENTS TRANSACTION SERVICES ING, BUSINESS SCHOOL NEDERLAND

Thema: relatie tussen sales en marketing

Titel proefschrift: *Together but separated: waardecreatie door de sales-marketing relatie*

Universiteit: Business School Nederland/Sheffield Hallam University

Promotor: prof. dr. J.J. (Jan) Jonker

Copromotor: dr. K. (Kees) Verhoeven

Twee uur per dag in de trein aan het literatuuronderzoek werken, aangevuld met een halve dag per week vrij dankzij de werkgever. Zo rondde bankier Richard van Houdt binnen vier jaar zijn promotieonderzoek af. Vooral met een goede focus en praktische benadering. “Promoveren zit niet zo heel ver af van werken. Als ik binnen een organisatie iets voor elkaar wil krijgen, dan moet ik een goed verhaal hebben. De gesprekken met mijn promotor en begeleiders waren ook zo'n soort spel.”

“In eerdere functies bevond ik me afwisselend of aan de voorkant van het proces in sales en advies, of meer aan de achterkant in marketing of productmanagement. Die twee posities hebben geleid tot mijn onderzoeksonderwerp. Want tijdens functies aan de achterkant verwonderde ik me er steeds over dat sales bepaalde mooie producten niet verkocht kreeg, terwijl ik vanuit mijn salesfuncties vaak vond dat die productmanagers maar wat roepen over producten die onverkoopt zijn. Die intrigerende wisselwerking leidde tot mijn onderzoeksvraag op welke wijze de relatie tussen sales en marketing de waardecreatie voor organisaties beïnvloedt. Zijn er bepaalde relatievormen te onderscheiden? Aan welke knoppen moet je draaien om deze afdelingen beter te laten samenwerken en wat voor effecten heeft dat op kortere en langere termijn?”

“Een tijd na het heao heb ik een MBA bij de Business School Nederland gedaan. En daarna begon ik met een PhD op Nyenrode. Maar ik had meer houvast nodig dan deze business universiteit me toen kon bieden. Ik heb niet veel werk gemaakt van het uitzoeken van de inhoudelijke verschillen en overeenkomsten tussen een PhD en DBA. De begeleiding die ik nodig had, aangevuld met mijn gewenste toekomstige carrièrepad, kwam gewoon beter tot uitdrukking in een DBA. Ik heb drie aanbieders vergeleken, waaronder één uit Zwitserland, en koos uiteindelijk heel praktisch: met BSn heb ik goede ervaringen, zit in Nederland, en heeft een goed programma met veel *face-to-face-time*. Ik vormde een groepje met twee anderen die min of meer gelijktijdig van start gingen. Je zag elkaar tijdens de maandelijkse workshop; daar werden sessies waarin we werkten aan onze probleemstelling gelardeerd met colleges over onder meer wetenschapsfilosofie en methodologie. Daarnaast spraken we met z'n drieën eens per maand af, een soort voortzetting van het principe van de subset zoals we die gedurende de MBA hadden; want ook al had iedereen zijn eigen kennisdomein, de wetenschappelijke uitgangspunten zijn vaak hetzelfde.”

“Het onderzoeksvorstel, dat is wel slikken. Je bent er een jaar mee bezig geweest en dan moet het worden goedgekeurd door de commissie, waaronder een methodoloog. Ik heb wel tien keer gedacht: nu ben ik er. Maar de feedback was ontzettend scherp. Bij mij was het vooral een definitiekwestie: wat versta je onder een relatie, wat is samenwerking? Dan denk je opnieuw dat je alles hebt dichtgetimmerd, en dan komen er weer andere tegenvragen. Spannend is niet het juiste woord voor deze fase, maar het is een lekker moment als je onderzoeksvorstel er doorheen is; je maakt weer een stap en de laatste versie is ook echt beter dan al de vorige versies. Het wordt vanaf dat moment ook een stuk eenzamer, want jij bent dan de enige die zich bezighoudt met de specifieke onderzoeksvragen en de meeste literatuur over dit onderwerp heeft gelezen.”

“Ik heb geleerd om nog beter analytisch te denken. Het promotieonderzoek was een heel leuke periode: we wisten iets niet, en dat ging ik uitzoeken. Als ik terugkijk op die vier jaar, dan was ik er bijna elke dag mee bezig. Mijn enige doel was afmaken, de rest heb ik gelaten voor wat het was. Nu is het leuk om her en der een presentatie te geven en wellicht te gaan publiceren. Het literatuuronderzoek vond ik heel plezierig om te doen en de statistische analyses met SPSS vielen heel erg mee. Ik vind wel dat je een grote fascinatie moet hebben, nog net niet ziekelijk, en over een ijzeren discipline moet beschikken. Ga niet altijd in gevecht met je promotor en maak vooraf goede afspraken op je werk en privé. Verder raad ik iedereen aan om een aantal PhD-thesen te lezen om een goede indruk te krijgen van wat nu eigenlijk de bedoeling is. Tot slot heb ik een heel wijze les meegekregen van Ed Peelen, met wie ik een aantal gesprekken op Nyenrode heb gevoerd. Hij pakte een wit A4-vel en liet zijn pen uit de lucht vallen zodat er een stip op het papier verscheen. ‘Dat is je promotieonderzoek’, zei hij. ‘Baken het enorm strak af, want het is maar een heel klein stukje van de complexe wereld om je heen.’”

PROMOTOR CLEMENS KOOL, UNIVERSITEIT UTRECHT

“Inhoudelijke shortcut past niet bij wetenschappelijk onderzoek”

Als expert in monetaire financiële economie zijn zijn buitenpromovendi meestal verbonden aan (centrale) banken, het CPB en vergelijkbare instellingen. “Dat zijn vaak heel gemotiveerde mensen, en door de verbinding met de praktijk ook een heel leuk type promovendus”, ervaart prof. dr. C.J.M. (Clemens) Kool. Hij is hoogleraar Financiering en Financiële Markten aan de Utrecht University School of Economics, en hoogleraar Monetaire en Internationale Macro-economie aan de School of Business and Economics van de Universiteit Maastricht.

“Ik voer zelf veel toegepast empirisch onderzoek uit, vaak op de grens van beleidsonderzoek en wetenschappelijk onderzoek. Dat ligt heel dicht bij het soort proefschriften van mijn kandidaten. Zij brengen veel ervaring en inzichten mee, omdat ze weten hoe het in de praktijk gaat. Het is geweldig om mensen die echt talent en ambitie hebben te begeleiden en coachen. Natuurlijk beschikken ze soms over wat minder parate onderzoeksvaardigheden, maar ze compenseren dat in het geheel van benodigde kwaliteiten doordat ze beter zijn in bijvoorbeeld projectmatig werken en timemanagement. Eigenlijk verloopt een buitenpromotie bijna alleen goed als er een beetje ondersteuning is van de werkgever; immers, om een eindeloos proces te voorkomen moet je toch wel minimaal twee dagen in de week aan je onderzoek werken, en dat kan vanwege je sociale leven niet steeds in het weekend. Het zijn sowieso vaak lange trajecten, zes tot acht jaar. Dat is voor een halftime variant zeker niet zo’n heel gek lange periode. Als mensen het veel sneller kunnen, dan zou ik dat verrassend vinden. Omdat er een inhaalslag moet worden gemaakt in methodische kennis en literatuurstudie, zijn de buitenpromovendi de eerste één, twee jaar meer bezig met leren dan met schrijven.”

“Zo’n lange onderzoeksperiode wordt ook gefaciliteerd door de publicatiecultuur van economen. Bijna iedereen die tegenwoordig in de economie promoveert, doet dat op basis van artikelen. De ranking en citaatanalyse van economen is volledig gebaseerd op tijdschriftpublicaties. Naarmate je meer wil meedoen met de internationale competitie, word je automatisch gedwongen uit te wijken naar de *journals*. De snelheid waarmee onderwerpen ontwikkeld worden en tot nieuwe inzichten leiden speelt een rol, maar belangrijker nog is denk ik de onderliggende Angelsaksische cultuur. In de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk is het al heel lang zo dat proefschriften bestaan uit individuele hoofdstukken. Boeken worden in de economische wetenschap enorme

ondergewaardeerd, het schrijven van een boek levert betrekkelijk weinig *credentials* op, en bovendien is het heel moeilijk om een boek om te katten naar artikelen. Als er eenmaal gepubliceerd is, dan is de duur van het promotietraject niet meer zo belangrijk.”

“Tijd en werkdruk zijn belangrijke issues. Ik raad buitenpromovendi ook zeker aan om synergie met de inhoud van het dagelijkse werk te zoeken. Want als je bij de werkgever gespecialiseerd bent in arbeidsmarkteconomie maar promotieonderzoek wilt doen op het vlak van internationale handel, dan ben je continu aan het schakelen tussen twee verschillende werelden. Lukt het niet om je onderwerp af te stemmen op het werk dat je doet, dan moet je er misschien wel voor kiezen om een werkgever te zoeken die matcht bij je onderzoek. Een tweede obstakel zit in de mindset. Buitenpromovendi hebben vaak in de praktijk geleerd om heel pragmatisch te zijn, en dat kan wel eens tot flinke discussies leiden met de promotor en het team van begeleiders. Pragmatisch is mooi, maar onderzoek moet wel voldoende diepgaand zijn. Ik kom toch met enige regelmaat promovendi tegen die een snelle titel nastreven en als gevolg daarvan onderzoek erg instrumenteel benaderen, zonder serieus te kijken naar de toegevoegde waarde. De trade-off tussen doorlooptijd en kwaliteit is natuurlijk altijd een lastige. Maar een inhoudelijke short-cut past niet bij wetenschappelijk onderzoek, en het is de taak van de promotor om die minimumgrens te bewaken.”

“Het is heel moeilijk om generaliserende uitspraken te doen over het profiel van succesvolle buitenpromovendi, omdat zij over het algemeen een veel heterogeenere groep vormen dan binnenpromovendi. Deze laatsten doen eerst een onderzoeksmaster van twee jaar, en als het hen daarna lukt om een promotieplaats binnen te halen, dan werken ze heel hard om de basis voor een academische carrière te leggen. Het gros van de buitenpromovendi is niet geïnteresseerd in een academische carrière en hecht ook veel minder belang aan het wetenschappelijk publiceren. Ze vinden het fantastisch om zelf met economisch onderzoek bezig te zijn, alleen al voor zichzelf, en het deelnemen aan de internationale competitie is heel secundair. In de meeste gevallen gaat het om mensen die hun economische kennis en analytische vaardigheden willen verdiepen om deze in hun verdere loopbaan in de praktijk te kunnen gebruiken. Maar ik ken ook buitenpromovendi die echt de wetenschap in willen. Zo heb ik een keer een buitenpromovendus gehad die na zijn masteropleiding de praktijk in wilde, een paar jaar fulltime heeft gewerkt als consultant, en daarna voldoende had verdiend om zich fulltime aan promotieonderzoek te wijden. Hij heeft bij mij in tweeënehalf jaar een echt heel goed proefschrift geschreven en is nu hoogleraar. Waar het om gaat, is dat het je als buitenpromovendus lukt om een mix te realiseren waar je zelf gelukkig van wordt, die leidt tot goed onderzoek en een positieve rol in je carrière.”

OVER DE AUTEURS: FLOOR BASTEN

I floorbasten.nl
E campus@orleon.nl

Floor Basten (1970) is in 1994 direct na haar studies Franse Taal- en Letterkunde (*cum laude*) en vrij doctoraal Sociale Wetenschappen (met Onderwijskunde als adoptiestudie) in Nijmegen begonnen als onderwijskundig medewerker bij de Universitaire School voor Informatica. Haar opdracht was de implementatie van een grootschalige onderwijskundige vernieuwing. Halverwege dit project, in 1996, begon ze als buitenpromovendus aan een onderzoek, dat ze in 2000 onder de naam *Metaforen en verhalen over organisatiewetenschap en onderwijsinnovatie. Een leergeschiedenis* met succes verdedigde. Haar studie ging over verschillen en overeenkomsten tussen wat bedrijfswetenschappers in hun publicaties aan anderen adviseren (het betoog over de ideale organisatie) en de manier waarop ze zich over de eigen organisatie uitlieten (het epos). Haar casus was de Nijmegen Business School in de periode tussen 1988 (de oprichting) en 1998 (het veldonderzoek). De verschillen bleken groter dan de overeenkomsten. Om dit te verklaren, heeft ze vanuit letterkundig perspectief het betoog en het epos geanalyseerd op terugkerende taalpatronen, om zo in het betoog de dominante metafoor van samenwerking en cocreatie, en in het epos die van het strijdtoneel te vinden. Deze laatste metafoor was op haar beurt weer in het historisch perspectief te plaatsen van de opleiding in haar sociaal-culturele en politieke context van een universitaire omgeving.

Na haar promotie heeft Floor als postdoc gewerkt aan het tweejarig, internationaal en door de EU gesubsidieerde project *Education and Training for Governance and Active Citizenship in Europe (fifth framework)*. Hierin analyseerde ze de discoursen van beleidsmakers, politici, academici en actieve burgers om te vinden dat er grote verschillende zaten tussen de eerste drie (oproep tot burgerschap) en de laatste (burgerschap als praktijk).

In 2003 richtte Floor haar onderzoeksbureau Orléon op, 'organisaties leren onderzoeken'. Sindsdien voert ze voor opdrachtgevers narratief onderzoek uit, met name naar complexe sociale vraagstukken en maatschappelijke dienstverlening. De dubbelzinnigheid van 'organisaties leren onderzoeken' betekent dat ze ook opdrachtgevers ondersteunt bij hún onderzoek. Dit laatste heeft Floor vanaf 2008 ondergebracht in Campus Orleon, een netwerk van en voor onderzoekers binnen en buiten de universiteit. Zij is daarnaast (gast)docent bij diverse hogescholen en universiteiten, waar zij lesgeeft in onderzoek en afstudeerders begeleidt, onder andere bij NSO CNA Leiderschapsacademie, waar ze verantwoordelijk is voor de Onderzoeksleerlijn. Haar expertise in narratief onderzoek wordt veelvuldig ingeschakeld door onderwijsinstellingen en opdrachtgevers in het maatschappelijke veld. In 2016 heeft ze samen met Kerstin van Tiggelen Expertisecentrum Buitenpromoveren opgericht. Floor biedt ook ondersteuning aan (buiten)promovendi.

OVER DE AUTEURS: KERSTIN VAN TIGGELEN

I kerstivantiggelen.nl
E info@kerstivantiggelen.nl

Kerstin van Tiggelen (1965) studeerde Nederlandse Taal- en Letterkunde aan de (toen nog) Rijksuniversiteit Utrecht. Zij brak deze studie af toen de niet-opbeurende carrièreperspectieven werden ingehaald door de succesvolle groei van haar tekst- en communicatiebureau dat later verder ging onder de naam *Accent Grave : tekstschrijvers sinds 1989*, opgericht met partner Els Zeestraten. Vanaf dat moment richtte Kerstin zich volledig op de drie pijlers van Accent Grave. Dat is op de eerste plaats het ontwikkelen van communicatieconcepten en -strategieën. Daarnaast het schrijven van teksten in eenvoudig Nederlands (B1) tot en met academisch niveau (C2) op het gebied van corporate communicatie, marketingcommunicatie en interne communicatie. En als derde het uitvoeren van kwalitatief en kwantitatief markt- en lezersonderzoek.

Omdat mede met de opkomst van de nieuwe media communicatie van steeds grotere strategische waarde binnen het ondernemingsbeleid werd, versterkte Kerstin haar ervaringen als ondernemer met een bedrijfskundige MBA (*cum laude*) om zo haar adviesfunctie te verbreden. Een vraagstuk op het snijpunt van organisatiekunde en communicatiewetenschap bracht beide kennisgebieden bijeen tot een promotieonderzoek naar bottom-upcommunicatie binnen organisaties. De kern: regels kunnen beknellen, maar geven ook houvast. Hoe gaan professionals om met hun taken als zij geen duidelijke regels ervaren? Een actuele vraag, zeker nu steeds meer organisaties zich realiseren dat niet alles in regels is te vangen, en zelfs actiever willen sturen op waarden. Onder de titel *Following the white rabbit: rule users' effects on the life cycle of holes in rules* verkent het proefschrift strategieën die professionals volgen bij het omgaan met deze problemen ('gaten') rond regels en de wijze waarop zij over deze situaties communiceren. De ontwikkelde classificatie *Nederlandse Collectie van Gaten in Regels* vormt een waardevol instrument om het gesprek over praktische werksituaties op gang te brengen. Daarnaast geven de uitkomsten van het uitgevoerde empirisch onderzoek richting aan de manier waarop organisaties deze beslisprocessen kunnen faciliteren. De promotie vond plaats in februari 2013.

Naast haar werk voor Accent Grave is Kerstin directeur-oprichter en seniorauditor van Testudo, dat namens de Stichting van de Arbeid en de ministeries OCW, SZW, EZ toezicht houdt op EVC-trajecten in relatie tot mbo-opleidingen, hbo-opleidingen en branchestandaarden. Haar passie voor onderzoek heeft zij vormgegeven als oprichter van het kenniscentrum NIDAA over onder meer vondelingen en neonaticide. Tot slot begeleidt ze masterstudenten (post-hbo, MBA en universiteit) en – via het samen met Floor Basten opgerichte Expertisecentrum Buitenpromoveren – promovendi.